

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ЗАКОНОДАВНА РЕШЕЊА

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 30 децембра 1906 године одобрио је решење Народне Скупштине сазване у редован сазив за 1906 годину, које гласи:

„да се г. *Јевтану Ј. Мраву*, учитељу и г-ђи *Ангелини Ј. Мрава*, учитељици у Азањи, урачунају у године сталне учитељске службе за периодску повишицу и пензију и то: Јевтану Ј. Мраву 9 година, 10 месеци и 4 дана, а Ангелини Ј. Мрава: 8 година, 11 месеци и 8 дана, али без права накнаде за протекло време, с тим да за то време плате улог Управи Фондова.

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 24 фебруара 1907 године одобрио је решење Народне Скупштине сазване у први редован сазив за 1 октобар 1906 године од 21 фебруара 1907 године, које гласи:

„да се г. *Владимиру К. Петковићу*, професору богословије „Светога Саве“ урачуна у године указне службе време од 1 септембра 1898 године до 19 марта 1902 године, које је провео као наставник српске гимназије у Скопљу, без права накнаде за протекло време“.

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 21 фебруара 1907 године одобрио је решење Народне Скупштине сазване у први редовни сазив за 1 октобар 1906 године од 21 фебруара 1907 године, које гласи:

„да се г-ђи *Живки В. Петковића*, наставници Више Женске Школе у Београду, урачуна у године службе класне учитељице Више

Женске Школе, за пензију и периодске повишнице, време од 15 септембра 1898 године до 20 августа 1902 године, које је провела као наставница Српске Више Женске Школе у Скопљу и време од 20 августа 1902 године до 15 октобра 1903 године, које је такође провела као наставница Више Женске Школе у Солуну, но без права накнаде за протекло време“.

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 24 фебруара 1907 године, одобрио је решење Народне Скупштине сазване у први редован сазив за 1 октобар 1906 године од 21 фебруара 1907 године, које гласи:

„да се г. *Душану Јовановићу*, професору богословије „Св. Саве“, уважи у године указне службе време од 1 септембра 1874 године до 1 септембра 1875 године, и од 1 септембра 1881 до 1 септембра 1881 године, даље од 12 септембра 1881 до 20 августа 1886 године, и од 25 августа 1886 до 1 септембра 1891 године; свега 11 година, 11 месеци и 13 дана — које је време провео као професор ван граница Краљевине Србије у Котору, Мостару, Херцег-Новом и Цетињу, но без права накнаде за протекло време“.

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 23 марта 1907 године одобрио је решење Народне Скупштине, сазване у први редовни сазив за 1 октобар 1906 године, од 21 фебруара 1907 године, које гласи:

„да се г. *Филипу Ковачевићу*, учитељу језика ужичке гимназије, уважи у године учитељске службе у гимназији време од 1 септембра 1884 године до 12 новембра 1900 године, свега 16 година, 2 месеца и 12 дана, које је време провео као наставник цетињске гимназије, без права накнаде за протекло време“.

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, указом својим од 23 марта 1907 године, одобрио је решење Народне Скупштине сазване у први редовни сазив за 1 октобар 1906 године од 21 фебруара 1907 године, које гласи:

„да се г. *Петру Максимовићу*, учитељу из Соколова, време од 1 јула 1874 године до августа 1875 године, које је провео као учитељ у Старој Србији, призна и за повишину.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 7 марта 1907 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, одликован је:

Орденом Св. Саве IV реда:

г. *Милорад Петровић*, стални члан Народног Позоришта.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 27 марта 1907 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се г. *Вићентију Ракићу*, сунденту јагодинске гимназије, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписима господина Министра просвете и црквених послова постављени су за наставнике народних школа:

г. *Миливоје Исаковић*, привремени учитељ за сталног учитеља у *Слепчевићу* округа подринског;

г-ђица *Милица А. Марјановићева*, пређашња учитељица, за сталну учитељицу у *Лубици*, округа тимочког;

г-ђа *Ленка Марковићка*, учитељица у пензији за вршитеља дужности учитеља на *Рашкој* округа чачанског;

г. *Никола Костић*, пређашњи привремени учитељ, за сталног учитеља у *Губеревцу* среза лепеничког окр. крагујевачког;

г. *Сима Жикић*, пређашњи привремени учитељ, за привременог учитеља у *Васиљу* округа тимочког;

г. *Богдан П. Ерић*, свршени ђак учитељске школе, за сталног учитеља у *Келији* округа нишког;

г. *Љубомир Стојковић*, пређашњи учитељ, за сталног учитеља у *В. Грабовници* округа врањског;

г. *Милан Миљковић*, свршени богослов, за привременог учитеља у *Маћеру* округа крушевачког;

г. *Живојин Стојадиновић*, пређашњи привремени учитељ, за сталног учитеља у *Новом Селу* округа крушевачког;

г. *Стојмен Цветковић*, пређашњи привремени учитељ, за сталног учитеља у *Жуковцу* округа тимочког;

г. *Милан Лазаревић*, свршени ђак учитељске школе са испитом, за сталног учитеља у *Врановцу* округа моравског.

Претписима господина Министра просвете и црквених послова премештени су ови наставници народних школа по *службеној потреби*:

г-ђа *Јелена Мићићка*, учитељица у *Салаковцу* окр. пожаревачког, за учитељицу у *Манастирци* окр. пожаревачког;

г. *Маринко Петровић*, учитељ у *Салаковцу* окр. пожаревачког, за учитеља у *Манастирци* окр. пожаревачког.

Претписима господина Министра просвете и црквених послова премештени су ови наставници народних школа *по молби*:

г-ђа *Зорка Бабаамовићка*, привремена учитељица у Сирчи округа чачанског, за привремену учитељицу у *Гор. Трешњици* окр. подринског;

г-ђа *Јелена С. Маринковићка*, учитељица у Лубници окр. тимочког за учитељицу у *Брестовцу* окр. тимочког;

г-ђица *Даринка Марковићева*, учитељица из Пожеге окр. ужичког, за учитељицу у *Ужичу* окр. ужичког;

г. *Михаило Николић*, учитељ у Вучаку окр. смедеревског, привремено за учитеља у *Рајковцу* окр. београдског;

г. *Митар Бјелић*, учитељ у Осаници окр. пожаревачког, за учитеља у *Јовцу* окр. врањског;

г-ђица *Драга Миндеровићева*, учитељица у Белици окр. моравског, за учитељицу у *Клоки* окр. крагујевачког;

г. *Жарко Стојимировић*, учитељ у Лукама окр. крајинског, привремено за учитеља у *Рудној Глави* окр. крајинског;

г. *Петар Александровић*, учитељ у Десимировцу окр. крагујевачког, привремено за учитеља у *Крагујевцу*.

Претписима господина Министра просвете и црквених послова премештени су ови наставници народних школа *по казни*:

г. *Сима Маринковић*, учитељ из Лубнице окр. тимочког, за учитеља у *Брестовцу* окр. тимочког;

г. *Василије Вукмановић*, учитељ у Витковцу окр. крагујевачког, за учитеља у *Брезову*, окр. чачанског;

г. *Милосав Никитовић*, учитељ у Брђанима окр. рудничког, за учитеља у *Влаолу* окр. пожаревачког;

г. *Милета Тодоровић*, учитељ у Течићу окр. моравског за учитеља у *Малајници* окр. крајинског, без права ра селидбене трошкове.

Претписима господина Министра просвете и црквених послова уважене су овим наставницима народних школа оставке на учитељску службу:

г. *Сави Поповићу*, привременом учитељу основне школе у *М. Врбици*, окр. крајинског;

г. *Данилу Радивојевићу*, привременом учитељу у *Јошеви* округа подринског;

г. *Милану Борђевићу*, привременом учитељу у *Мађеру* округа крушевачког;

г. *Животи Обрадовићу*, привременом учитељу у *Лесковцу* округа београдског.

Претписом господина Министра просвете и црквених послова разрешени су од својих учитељских дужности ови наставници народних школа:

г. *Јеврем Милосављевић*, вршилац дужности учитеља у *Суводолу* округа пожаревачког.

Претписом господина Министра просвете и црквених послова оглашено је учитељско место за упражњено место овим наставницима народних школа:

г. *Димитрију Фртунићу*, вршиоцу дужности учитеља у *Радаљу* округа подринскога;

г. *Живку Петковићу*, привременом учитељу у *Миланци* округа чачанског.

ПОСТАВЉЕЊА И РАЗРЕШЕЊА УПРАВИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

Претписом господина министра просвете и црквених послова постављен је за управитеља основних школа у *Враљу* г. *Риста Стевановић*, учитељ основне школе у истом месту на место г. *Јосифа Петровића* учитеља који је од те дужности разрешен.

ПРОМЕНА ПОЛОЖАЈА

г. *Коста Спасић*, учитељ основне школе у *Сини* окр крајинског, постављен је указом од 5 марта 1907 године за писара среза брзонадначког.

УМРЛИ НАСТАВНИЦИ НАРОДНИХ ШКОЛА

Јелисавета Стојковићка, учитељица у пензији из *Смедерева*, умрла је 12 фебруара 1907 године.

ПРАВИЛА

о

ИСПИТУ ЗРЕЛОСТИ У ГИМНАЗИЈАМА И РЕАЛКАМА

I Задатак испита зрелости

Члан 1.

а.) Задатак је испиту зрелости, да се види колико је целокупнога успеха имала код ученика настава у средњој школи, и у колико су ученици спремни за изучавање наука у факултетима.

б.) Као доказ постигнуте зрелости, на овом испиту се тражи од сваког приправника, да је толико у наукама напредовао и умно се развио, да може без великог напрезања и са поуздањем дати у главном рачуна о ономе, што је дотле у средњој школи учио, и да је задобио потребну спрему за даље факултетско образовање.

в.) Према томе испит зрелости не треба да буде само просто понављање онога што је приправник у целој средњој школи учио, нити ће се од приправника тражити механичко знање свих појединости у предметима средњешколске наставе. С тога се приправнику неће ни стављати сувише детаљна питања из појединих предмета, него ће се

више pazити на то: је ли приправник изнео из средње школе довољну меру основног, хармонијски спојеног знања, уме ли тим знањем да се користи, и показује ли потребну логичност у извођењу, а поузданост и правилност у исказивању својих закључака.

II Погодбе за примање на испит

Члан 2.

а.) На испит зрелости примају се ученици, који су свршили целу средњу школу најмање с добрим успехом (чл. 39. закона) и који имају из владања најмање оцену добар.

б.) Који ученик осмог разреда има да полагаје разредни испит (чл. 41. закона) пустиће се *крајем августа* на испит зрелости, пошто разредни испит положи (чл. 46. закона).

Члан 3.

а.) Редовни испит зрелости, писмени и усмени, држи се у месецу јуну, а предавања у најстаријем разреду завршују се 15. дана месеца маја.

б.) Накнадни и поновни испит зрелости држи се *друге* половине месеца *августа*.

в.) *Поновни испит накнадног испита зрелости држи се у почетку јануара*.

г.) Изван ова три рока никакав се испит зрелости не може полагати.

Члан 4.

Приватни ученици полагају испит зрелости као и редовни, ако пре тога подложе испит из најстаријег разреда средње школе најмање с добрим успехом. — Приватни ученици полагају испит заједно с редовним.

Члан 5.

За испит зрелости пријављују се ученици директору у року, који он одреди.

Имена приправника бележе се у списак, који има ове рубрике:

1. Редни број.
2. Име и презиме приправника.
3. Место, година и дан рођења.
4. Име и занимање очево.
5. Где је приправник свршио средњу школу.
6. Из којег живог језика жели полагати испит.

III Испитни одбор

Члан 6.

а.) У испитном одбору председава министарски изасланик. Потпредседник је испитном одбору директор школе, који у случају потребе замењује председника. Ако министарски изасланик не буде од-

ређен, председничку дужност врши директор, који за потпредседника испитног одбору одређује једног од чланова одбора. — Чланова испитног одбора има онолико, колико има научних група, из којих се испит зрелости полаже. Али, ако би који од наставника имао да испитује више од једне групе, број се чланова за толико смањује. Све чланове испитног одбора и, за случај потребе, њихове заменике, одређује професорски савет у првом реду између професора виших разреда, који су предавали науке, из којих се испит зрелости полаже. За вођење записника одређује испитни одбор једнога од својих чланова.

б.) И ако испит зрелости није јаван, допуштено је осталим наставницима присуствовати *у семену* испиту, али они не могу стављати питања приправницима, нити којим било начином утицати на испитни рад.

в.) Члановима испитног одбора, као и свима наставницима, који би се случајно десили при вршењу испитног посла, ставља се у дужност, да све што буду сазнали држе савесно у тајности.

Члан. 7.

Кад се заврши списак свију за испит пријављених ученика, директор позива предметне наставнике, чланове одбора, да му у одређеном року поднесу потребан број задатака за писмени испит зрелости. Од ових задатака директор с наставником утврђује по десет за сваки предмет у очи самог испита зрелости, а на дан писменог испита испитни одбор одређује од предложених десет задатака онај, који ће се радити. Ако министарски изасланик не пристане на одређени задатак, забележиће своје примедбе у записнику.

Распоред за писмени и усмени испит зрелости утврђује професорски савет и доставља га на време министарству ради одобрења и саопштења министарском изасланику.

IV Писмени испит зрелости

Члан 8.

Предмети писменог испита зрелости ово су :

А.) У гимназијама :

- а.) Писмени састав из **српског језика**; израда траје највише 4 часа;
- б.) Превод **с немачког језика** на српски, или превод **с француског језика** на српски; израда траје највише 3 часа;
- в.) Превод **с латинског језика** на српски; израда траје највише 3 часа;
- г.) **Математички** задаци; израда траје највише 4 часа.

Б.) У реалкама :

- а.) Из **српског језика** — као у гимназијама;
- б.) из **француског** или **немачког језика** — као у гимназијама;
- в.) из **математике** — као у гимназијама;
- г.) из **нацртне геометрије** (два задатка); израда траје највише 4 часа.

Члан 9.

а.) Израда писменог задатка из **српског језика** има да обухвати један подужи састав у прози, који се узима у домањају могућног развита знања и мисли у свршеног ученика средње школе. У том саставу треба да се огледа мера опште образованости и умне зрелости приправничкове, а ово се познаје нарочито по концепцији (схватању) и по распореду градива, које је задатком обухваћено; по јасности и доследности у излагању мисли; по правилности и природности у извођењу закључака. Особито се има узети на ум тачност и складност у српском говору.

б.) Из **немачког језика**: превод једног дужег и тежег састава с немачког на српски језик. Ученику је допуштено служити се речником.

За **француски језик** вреди што је наређено за немачки.

в.) Из **латинског језика** има се преводити на српски један краћи (у класичном одсеку дужи и тежи) састав из познатијих класика у прози. У томе раду може се ученик служити речником.

г.) Из математике имају се разрешити:

А.) У гимназијама:

Један алгебарски задатак, један задатак из планиметрије или стереометрије и један из тригонометрије *или из аналитичке геометрије*.

Б.) У реалкама:

Један алгебарски задатак, један задатак из планиметрије или стереометрије, један из тригонометрије *или из аналитичке геометрије* и један математичко-физички задатак.

д.) Сем речника (за језике), логаритамских таблица *и образаца из математике, које допусти испитни одбор* приправницима је забрањено служити се сваком другом књигом или уџбеником на писменом испиту зрелости.

Члан 10.

Ни из једног се предмета не сме за писмени испит одредити задатак, који би био узет из годишњих лекција или вежбања.

Члан 11.

а.) Задаци за писмени испит зрелости држе се у тајности, и објављују се приправницима онога дана и часа, кад се испит отпочне, и то свагда само за онај предмет, из кога ће се тога дана испит држати. Свако прекорачење ове забране, било да се учини посредним или непосредним путем, сматра се и казни као злоупотреба дужности.

б.) Непосредно пре давања писменог задатка, председник испитног одбора саопштиће приправницима одредбе под тачком г.) овога члана и скренуће им пажњу на последице којима би се изложили, кад би се о те одредбе огрешили. Да је ова одредба извршена, ставиће се у записник (чл. 13).

в.) Сви приправници полажу писмени испит заједно, а под непрекидним надзором дотичног наставника и још једног члана испитног

одбора. Поред ове двојице и директор, или његов заменик, кад год је могућно, води надзор над писменим испитима приправничким. Министарски изасланик дужан је такође сваки дан походити писмени испит зрелости.

г.) О писменим испитима дају се свима ученицима једни исти задаци. Надзорни наставници дужни су пазити: да сваки ученик сам, без икакве туђе помоћи, израђује свој задатак, и да се у том раду не служи никаквим забрањеним средствима, према чему је сваки дужан да у потребној даљини од другог седи, да друге питањем или шуш-кањем, или позајмљивањем књига, не узнемирује, и у туђ рад никако не загледа. Који би од ученика овоме противно радио, биће у први мах озбиљно опоменуто, и овакав случај забележиће се у записнику. У поновљеном таквом случају исти ученик, као морално незрео, губи право на испит зрелости за ту годину, о чему ће испитни одбор, по предлогу директора и надзорних наставника, пресудити, а о томе и министра известити. Ако би који од ученика прекинуо свој писмени рад и без допуштења излазио на поље, такође губи право на даље полагање испита.

Члан 12.

а.) Писмени испит има се свршити за четири дана. Задаци се раде само до подне.

б.) Сваки приправник предаје свој рад једном од надзорних наставника одмах чим га изради, и то концепат и препис заједно, а овај их прошива и конач школским печатом утврђује. Ако не доспе да сврши препис, онда ће предати само концепат. А ако ни с овим до одређеног времена није могао бити готов, предаће га онако, како је и колико је могао да изради.

в.) Сви састави у концепту и препису писаће се чисто и разгветно на половини пресавијеног табака, како би наставници после могли своје исправке и белешке ставити са стране.

Члан 13.

а.) О сваком писменом испиту зрелости воде надзорни наставници наизменце записник, у који уписују све што је важније, и што би се имало поменути за време испита. У том записнику бележи се: текст датог задатка; када је тачно (у који час) отпочет писмени рад; који су наставници одређени за надзор, и да ли су непрекидно или наизменце, и докле који, надгледали; кад је који ученик с радом био готов, и ко је само концепат, а ко је концепат и препис за одређено време свршио; најпосле је ли, и ко је, опоменуто због покушаја, да се недопуштеним средствима помогне.

б.) Овај записник потписују: предметни и надзорни наставници.

в.) Писмени се радови чувају у школској архиви три године.

Члан 14.

Рад учеников на писменом испиту прегледаће тачно и поправиће предметни наставник и ставиће на крају своју у кратко образложену оцену. Осим тога и два члана испитног одбора дужни су прегледати

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

писмене радове свију приправника и својим потписом утврдити да ли се е предложеном оценом слажу или не; у последњем случају дужни су укратко образложити своје мишљење. Приликом прегледања свију задатака нази се још и на српски језик, чистоту и лепоту израде.

Члан 15.

а.) Предметни наставник бележи на прегледаним и оцењеним радовима ученичким своје оцене по овим ступњима: **слабо, добро, врло добро и одлично**. Коначне оцене даје испитни одбор већином гласова.

б.) Оцене приправничке, добивене на писменом испиту зрелости, пишују се речима, у главном протоколу о испиту зрелости, који ће спремити директор, а по обрасцу, који буде прописан од министарства.

Члан 16.

а.) Који би ученик на писменом испиту зрелости из *свију* предмета добио **врло добре** и **одличне** оцене (укупан резултат преко 4), неће полагати усмени испит ако је из *свију* предмета у најстаријем разреду имао годишње оцене **врло добар** или **одличан** и био **примерног** владања.

б.) Тога ради спремиће директор још пре испита и изнеће пред испитни одбор, по свршеном писменом испиту, табеларни преглед годишњих оцена, које су ученици добили у најстаријем разреду из владања и из напретка у свим оним предметима, из којих се полаже испит зрелости, или из којих се тај испит не полаже, већ се оцена, добивена у најстаријем разреду, ставља у сведочанство испита зрелости (чл. 21.)

в.) На усмени испит пуштају се приправници, који су с оценом најмање добром положили писмени испит из *свију* предмета или добили само једну слабу оцену. Приправници, који на писменом испиту добију две или више слабих оцена, одбијају се на годину дана.

V Усмени испит зрелости

Члан 17.

а.) Усмени се испит зрелости држи најдаље на три дана после писмених испита.

б.) На усменом испиту зрелости морају бити сви чланови испитног одбора (чл. 6.).

в.) Усмени испит зрелости за један предмет и једног ученика траје око 10 минута.

г.) Наставник је дужан у стављању питања и давању обавештења према приправнику служити се најудеснијом, већ свикнутом методом, остављајући му времена, да се о свакој ствари, која у стављена му питања долази, може јасно, тачно, смишљено и доследно изразити.

д.) Председник испита може утицати на усмени испит зрелости, и по своме нахођењу може га скратити или продужити.

Члан 18.

а.) О сваком усменом испиту зрелости мора се водити записник, у којем ће се укратко забележити: који су приправници и којим редом

прозивани и испитивани, и колико је времена који говорио. — Овај ће записник после свега свршенога усменог испита потписати сви чланови испитног одбора.

б.) Једног дана могу се усмено испитати највише осам приправника, и то највише по петорица за пола дана. Који ће ученици бити испитивани, саопштава им се непоередно пред сâм почетак усменог испита.

в.) Испитивање се врши по предметима на овај начин: по свршеном испиту свих за једно пола дана одређених приправника из једног предмета приступа се исте половине дана испитивању осталих приправника из другог предмета, и тако даље, док се не сврши сав усмени испит с једном целом групом приправника.

г.) Из програма, по којима су предмети предавани, саставља предметни наставник питања за усмени испит. Ова питања, пошто буду у седници испитног одбора прегледана и одобрена, распоређује дотични наставник на листиће, комбинујући их на сваком листићу по два до три (према природи предмета), изузимајући туђе језике, из којих се одређује по један одељак за читање с тумачењем. На испиту извлачи сваки приправник по један листић. Број листића за сваки поједини предмет уносиће се овако: ако је целокупан број свих приправника мањи од десет, спремиће се десет листића више но што је приправника; ако приправника има више од десет, број листића треба да буде за пет већи од броја приправника. Свакој групи приправника износи се целокупан број неизвучених листића. Листићи један пут извучени не долазе више на испит.

д.) Ако испитаник, најдаље за пет минута по извлачењу листића, изјави да није у стању одговорити на стављена питања, допустиће му се да и по други пут вуче један листић. Први пут извучени листић вратиће приправник испитном одбору, који ће тај листић помешати с осталим још невученим, сматрајући га као да није ни извлачен. Извлачење другог листића забележиће се у записник и имаће се у виду при давању оцене томе приправнику.

Члан 19.

Усмени испит зрелости полаже се из ових предмета:

А). У гимназијама:

- а.) Српског језика с литературом.
- б.) Немачког или француског језика.
- в.) Латинског језика.
- г.) Историје народне и опште с географ. срп. земаља.
- д.) Математике.

Б). У реалкама:

- а.) Српског језика с новом литературом.
- б.) Немачког или француског језика.
- в.) Физике с хемијом.
- г.) Историје народне и опште с географ. срп. земаља.
- д.) Математике.

Члан 20.

www.unilib.rs.) Из српског језика с литературом тражи се: знање главних граматичких правила српскога језика, и граматичко и стилистичко тумачење појединих места новијих писаца и народне књижевности (за гимназије и реалке); главнији моменти наше старе књижевности (за гимназије): народне песме; познавање дела наших бољих писаца (за гимназије и реалке). — Поред тога има се мотрити, да ли је приправник у стању да о ствари, која му је у домашају његове моћи знања и размишљања стављена, искаже јасан суд у правилним облицима српскога говора.

б.) Из живих туђих језика, немачког или француског, тражи се превођење, и стварно и граматичко тумачење списа из лакше литературе без речника, из књига које у школи нису читане.

в.) Из латинског језика тражи се превођење и стварно и граматичко тумачење оних писаца, који су по програму одређени за најстарије разреде, изузимајући одељке, који су у школи већ читани.

г.) Из историје народне и опште тражи се јасан преглед старије и новије историје српскога народа, и главни политички и културни моменти свију периода опште историје (за реалке: само нове историје) у вези с потребним знањем из географије.

д.) Из физике с хемијом познавање главнијих физичких и хемијских појава и закона, којима се оне тумаче.

ђ.) Из математике. I. **Аритметика и Алгебра:** О метарским мерама. Рад с обичним и десетним разломцима и рачунским задацима из живота. Прве четири врсте рачунања с алгебарским бројевима и изразима. Размере и сразмере. Степеновање и кореновање. Квадрат и квадратни корен алгебарских и одређених бројева. Логаритмовање алгебарских израза и бројева. Решавање једначина првог степена с једном и с више непознатих количина. Аритметички и геометријски редови; њихово сабирање. Решавање квадратних једначина с једном и са две непознате. Проблеми I и II степена. Из науке о комбиновању: начин склапања и број пермутација, комбинација и варијација. — II. **Геометрија:** Врсте геометријских слика. Правила о линијама и угловима у кругу. Израчунавање кружног обима, лука и површине. Врсте и особине рогљастих и округлих тела. Израчунавање површине и запремине призама, пирамида, правилних тела, облица, конуса и лопте. Основни обрасци тригонометријских функција; њихове примене на решавање троуглова. Главни појмови из аналитичке геометрије.

Члан 21.

Из филозофске пронедевтике, јестаственице, физике, руског језика другог живог језика и грчког језика у гимназијама, а из руског језика другог живог језика, јестаственице и цртања у реалкама, не полаже се испит зрелости, већ се оншта оцена из најстаријег разреда, у којем се ови предмети уче, ставља у сведочанство испита зрелости.

Члан 22.

Ако би се десило, да приправник на испиту почне неуљудно одговарати и непристојно се понашати, биће најпре озбиљно опоменут, а у поновљеном случају као морално незрео са испита удаљен.

Овако удаљен приправник губи право на даље полагање испита зрелости за годину дана, о чему ће испитни одбор пресудити. Ако приправник и потоње године због истог узрока буде удаљен са испита, онда губи на свагда право да положи испит зрелости.

VI Одлуке испитног одбора

Члан 23.

а.) Чим се с једном групом прозваних приправника сврши усмени испит, испитни одбор одлучује о оценама сваког приправника и за сваки предмет посебно. Ове се оцене заводе и речима уписују у главни испитни протокол (чл. 15. т. б.)

Оцене се бележе као и при писменом испиту: **слабо, добро, врло добро и одлично.**

б.) За сваког приправника и за сваки предмет појединце предлаже испитач оцену усменог испита, а одбор о томе одлучује. Из писмене и усмене оцене изводи се општа. Ако би у општој оцени била и половина, онда испитни одбор, с погледом на постигнути напредак из осталих предмета испита зрелости, одлучује: хоће ли му се ова половина рачунати у цело или не. У сваком случају, кад се одбор не сложи на једногласну одлуку, приступа се гласању и одлучује се већином гласова. При једнакој подели гласова пресуђује глас председников. Сваком је члану допуштено да своје одвојено мишљење унесе у записник (чл. 18. тач. а.)

в.) Испитни одбор доноси на исти начин одлуку о приправничковој оцени и из оних предмета, из којих, због ослобођења, усмени испит није полагао (чл. 16.), водећи при том рачуна о његовој оцени у најстаријем разреду.

г.) Ученику, који на првом испиту зрелости добије **слабу** општу оцену из једног предмета, *сем из Српског језика*, допуштено је да месеца *августа* исте године, *односно* (тачка в. чл. 3.) *месеца јануара* понови испит само из тог предмета (и писмени и усмени, ако тај предмет има оба испита). Који приправник добије *слабу оцену из српског језика или слабе оцене из два или више других предмета*, одбија се на годину дана.

Приправник који буде одбијен на годину дана, може поновити најстарији разред као редован ученик.

д.) Ако приправник и на поновном испиту добије слабу оцену или не дође на време да испит понови, одбор га одбија на годину дана, и онда је такав приправник дужан да месеца јуна нове школске године положи поново цео испит.

ђ.) За приправника на другом редовном испиту зрелости, који положи после годину дана, вреде исте одредбе које и за први испит. Ако га и по други пут не положи, он ће се одбити *као редован ученик* од даљег полагања испита зрелости *и упутити на приватно полагање испита.*

Испит зрелости може се приватно положити колико се хоће пута, за њ се плаћа сваки пут такса држави и наставницима.

е.) Који се приправник пријавио за полагање испита зрелости, али због болести или другог важног узрока није могао доћи на ре-

довни испит месеца јуна, или ако је из оправданог узрока одустао од започетог полагања испита, томе ће испитни одбор одобрити, да испит зрелости полаже, или прекинути испит настави, у месецу августу. Понављање испита из предмета у смислу тачке г.) овога члана допуштено је овим приправницима у месецу јануару нове календарске године. То исто вреди и за приправнике, поменуте у тач. б.) члана 2.

ж.) Који ученик не би полагао испит зрелости исте године, кад је свршио најстарији разред у средњој школи, моћи ће полагати испит зрелости само као приватан ученик.

Члан 24.

а.) Пошто се утврде оцене свију приправника из владања и из свију предмета прописаних за испит зрелости, испитни ће одбор, на позив председников, за сваког приправника појединце донети одлуку о том: да ли се приправнику, према показаном целокупном његовом напретку, може или не може признати зрелост за факултетске студије.

б.) Сматраће се да је приправник положио испит, ако у резултату ни из једног предмета није добио слабу оцену. Али је допуштено, да се приправнику, који према свом ранијем учењу и владању заслужује призрење, призна зрелост и онда, кад има само из једног предмета слабу оцену, ако тај предмет није **српски језик** или **математика** и ако приправников резултат из свих осталих предмета на испиту зрелости није мањи од оцене врло добар.

в.) Осим оцена усменог и писменог испита узима испитни одбор у обзир и владање приправниково. Оцена из владања има се такође ставити у сведоцбу приправникову.

г.) Кад се о свима из свију предмета испитаним приправницима донесе одлука о зрелости, онда потписују записник сви чланови испитног одбора. Одлука пак одборска о томе, која ће се у записнику забележити, гласиће овако:

„Према добивеним оценама на испиту зрелости, који су полагали приправници Н. Н., Н. Н., ит.д., испитни одбор признаје им зрелост и спремност за факултет универзитета.“

Или у противном случају:

„... испитни одбор није им (му) могао признати зрелост и спремност за факултет универзитета.“

д.) Одлуке о појединим приправницима бележе се укратко и у главном испитном протоколу у „напомени.“

ђ.) Резултат испита зрелости саопштава приправницима сутра дан по свршеном испиту свих приправника председник у присуству свих чланова испитног одбора.

Члан 25.

а.) Директор средње школе доставиће министру, најдаље за 14 дана по свршеном испиту зрелости, свој кратки извештај о току испита, а уз то и оверен извод из главног испитног протокола, и оверен препис задатака, који су на писменом испиту зрелоста приправницима дати на израду.

б.) По свршеном испиту зрелости, министарски изасланик је дужан у истом року поднети министру просвете и црквених послова извештај о целокућном испиту.

VII Сведочанство о испиту зрелости

Члан 26.

а.) Сведочанство о положеном испиту зрелости издаје се свима приправницима, којима је призната зрелост, најдаље за осам дана пошто се испит сврши. Приправницима, којима није призната зрелост, директор бележи напомену о томе на њиховом сведочанству осмога разреда.

б.) Сведочанства о испиту зрелости, о којима се испитни одбор уверио да се потпуно слажу с главним испитним протоколом, потписује министарски изасланик, директор и чланови испитног одбора, а приправницима их предаје директор.

Члан 27.

Образац сведочанства о испиту зрелости прописује министар просвете и црквених послова.

Члан 28.

У случају кад приправник прво сведочанство изгуби, може му директор на основу главног протокола о испиту зрелости (чл. 15 и 23.) издати оверени пренис.

Овим се правилима замењују правила о испиту зрелости од 14. јануара 1902 године ПБр. 285.

ПБр. 3403.

22. марта 1902. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова

Анд. Николић с. р.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

941. РЕДОВНИ САСТАНАК

17. јануара 1907. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник д-р Петар Л. Вукићевић; редовни чланови: Васа Димић, Ранко Петровић, Јован Н. Томић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић и д-р Душан Рајичић.

Пословођ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 940. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16 децембра 1906 године, ПБр. 19576, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Лепосаве С. Лапчевићке, пређ. учитељице, која је молила да се поврати у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици, Савет је дао мишљење: да се г-ђа Лепосава С. Лапчевићка не може вратити у учитељску службу с тога, што је ван службе провела више од осам година.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. новембра 1906 године, ПБр. 10114, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Персиду Татићку, пређ. учитељицу, требало вратити у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици, а на основи чл. 81. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да се не може повратити у учитељску службу г-ђа Персида Татићка, пређ. учитељица, стога што је ван службе провела више од осам година.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8 овога месеца, ПБр. 19862/1906, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г. Љубомира Вукашиновића, учитеља из Азање, према поднесеном уверењу лекарске комисије, требало пензионovati.

По прегледу и оцени поднесенога уверења лекарске комисије, а на основи тач. 10. чл. 33. закона о народним школама, Савет је дао мишљење да г. Љубомира Вукашиновића, учитеља из Азање, не треба пензионovati.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17 овога месеца, ПБр. 748, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Витора Јелисјејевића, свршенога студента филозофског факултета јенског универзитета, који је молио за место суплента у нашим учитељским школама.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, прегледа документа молиочева и да о њима Савету реферује.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11 новембра прошле године, ПБр. 11082, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Стојана Новаковића, који је молио за одобрење да се једанаесто издање његове књиге: „Косово. Српске народне песме о боју на Косову“ може употребљавати за поклањање добрим ученицима и да се препоручи за школске књижице.

Пошто је ова књига позната члановима Савета, то је Савет дао мишљење: да се књига: „Косово. Српске народне песме о боју на Косову“, од Стојана Новаковића, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за књижице народних школа.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12 овога месеца, ПБр. 553, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Војислава Стевановића, учитеља цртања, који је молио да Савет не одређује г. Стевана Трифуновића, вишега учитеља, за референта његовога „Наслона за цртање“, који је раније Савету поднео на оцену.

Пошто је Савет још 20 септембра прошле године, на своме 906 састанку, за референте овога „Наслона за цртање“ одредио био г. Стевана Трифуновића, вишег учитеља, и Николу Соколовића, учитеља, који су Савету и свој заједнички реферат поднели 5 овога месеца, то је Савет одлучио: да се ова молба г. Војислава Стевановића, као беспредметна скине с дневног реда и врати г. Министру просвете и црквених послова.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16 овога месеца, ПБр. 681, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Николе Врсаловића, професора, који је молио за одобрење да се његова „Школска табла“ може употребљавати у свима школама као помоћно наставно средство.

Према прибављеним подацима о употребљивости и практичности ове табле од директора I и II београдске гимназије и београдске ре-

алке, а на основи чл. 24. Правила о уџбеницима и наставним средствима у народним и средњим школама, Савет је дао мишљење: да се може допустити употреба „Школке табле“ професора Николе Врсаловића у свима школама, али као необавезно наставно средство.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12 децембра прошле године, ПБр. 19392, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јована Стевановића, бив војног капетана I класе, који је молио да се његов: „Немачко српски речник“, који је у рукопису поднео, откупи и о државном трошку оштампа за уџбеник у нашим средњим и стручним школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Милош Тривунац, стални доцент универзитета, Ђура Б. Димић, професор I београдске гимназије, и Мирко М. Поповић, професор II београдске гимназије, да овај речник комисијски прегледају и да о њему Савету поднесу заједнички реферат.

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10 овог месеца, ПБр. 344, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милутина Мишковића, ђенералштабног потпуковника, уредника „Ратника“, који је молио да Министарство просвете откупи изврстан број примерака књиге: „Београд и околина“ од ђенерала Јована Мишковића, у издању „Ратника“.

Савет је одлучио: да г. Јован Н. Томић, редовни члан Савета, прегледа ову књигу и да Савету реферује о томе: да ли би се она могла и на какву просветну сврху употребити и да ли би је тога ради требало откупити.

XI

Прочитана су писма г. Министра просвете и црквених послова од 13 овога месеца, ПБр.: 19645., 19763., 19977., 20104., 20108., 20112., 20114., 20120., 20123/1906., и 551.; којима су спроведене Савету на оцену књиге: „Школовање једног сиромашног српског сељанчета“ од С. Савића; „Ризница“ од Милорада М. Петровића, учитеља; „Другови“ од Димитрија Петковића, учитеља; „Родољуб“ од Михаила Јовића, учитеља; „Из природе и живота“ од Рад. М. Ивковића; „Мали родољуб“ од Михаила Д. Максимовића, учитеља; „Наше огњиште“ од Станише Станишића, учитеља; „Из живота у селу и граду“ од „Облачића Рада“, „Светлост“ од Пере В. Јовановића, учитеља; и „Нада“ од Владимира Петровића и Крете Димитријевића, учитеља; које су писци поднели на расписани стечај Министарства просвете и црквених послова од 9 фебруара 1906 године, ПБр. 1772, као књиге које би се могле корисно употребљавати за поклањање ученицима старијих разреда народних школа о испиту, и које би се могле набављати за ђачке књижнице као лектира за ученике.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Павле Поповић, професор универзитета и редовни члан Савета; д-р Миливоје Н. Јовановић, професор II београдске гимназије, и Светислав М. Максимовић, професор

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIBS

I београдске гимназије, да све ове књиге у рукопису комисијски прегледају и да Савету поднесу заједнички реферат о томе: која би се од тих могла употребити за намењену сврху према расписаном стечају.

XII

Прочитан је реферат г. д-ра Чед. Митровића, редовног члана Савета, о кривизи г. Војислава Саватијевића, учитеља из Крагујевца.

По саслушању и писменог и усменог реферата г. д-р Чед. Митровића Савет је одлучио: да г. Војислав Саватијевић, учитељ, може и даље остати у учитељској служби.

Ну, поред овога, Савет је већином гласова дао мишљење, да овај учитељ не би требао да остане са службом у Крагујевцу.

XIII

Прочитан је реферат г.г. Стевана Трифуновића и Николе Ј. Соколовића о „Наслону за цртање“ од Војислава Стевановића, учитеља цртања, који је молио за одобрење да се овај његов „Наслон за цртање“, може употребљавати у средњим, учитељским и вишим женским школама, као помоћно наставно средство при цртању.

Реферат г.г. Ст. Трифуновића и Николе Соколовића гласи:

Главном Просветном Савету

Најдубље захваљујући Глав. Просв. Савету на одликовању, част ми је, да му учтиво поднесем реферат о: „Наслону за цртање“, који ми је послат био са актом СБр. 112, од 23 септ. и накнадно ПБр. 15543, од 15 октобра прошле године.

Г. Војислав Стефановић, учитељ цртања у Јагодинској Учит. Школи, који је овај „Наслон“ поднео Господину Министру Просвете, ради одобрења за употребу при настави цртања у средњим, учитељским и вишим женским школама, — вели: „да је он конструјисао један „Наслон“ за цртање, упростио га, па и додао му што код других „Наслона“ нема, а то је, да може да послужи не само за слободно, већ и за **геометриско** цртање“.

Познато је, да се у страним школама, од скоро употребљавају при цртању, поред цртанака са тврдим корицама — блоковима — и ови „Наслони“, т.ј. цртанке, које се држе нагнуто и готово усправљено на столу и скамији. Таквих цртанака с наслоном, има много врста и конструкција; и од свију изабрао је г. В. Стефановић, онај што се зове: „*Zeichenständer Lipsia*“, Patent: Süptitz — Leipzig — Anger, и преконструјисао га. Исто тако, изабрао је и прецртао из Проспекта поменуте фирме, и две слике, од којих једна показује употребу „наслона“ у слободном, а друга у **геометриском** цртању!

Циљ употребе ових „Наслона“, у томе је, да се ученици извежбају, да не раде само при хоризонталном положају хартије и цртанке, и на скамијама са благим нагибом, већ да науче да могу цртати и *ненаслоњеном руком*, како то Немци називају: „*Freiarmzeichnen*“, да би тиме рука постала слободнија.

Такав нагнут и скоро управан положај цртанке, повољнији је са игијенског гледишта, јер се поглед не обара доле, и глава и груди не нагињу; али је врло неподесан за саму руку. Ненаслоњена рука врло се брзо заморава,

на се зна, да и сами сликари морају да руку на „штафелају“ подуширу, држањем оног њиног штапића под десном руком; с тога и ђаци при употреби ових „наслона“, морају ипак руку да ослањају на ивицу скамије.

Дакле, то „Freiarmzeichnen“, захтева врло учестано одмарање руке, па и често ослањање њено на скамију! Осим тога, оно је у нашим претрипаним разредима и немогућно, јер потребује већи простор и удобност; друго је то у срећним страним школама, где сваки ученик има, у нарочитим цртачким салама, свој засебни столић, па и сâм иод у тих сала није хоризонталан, већ су седишта и столови, поступно све уздигнутији; и онда ни главе предњих ученика, ни ови њини „наслони за цртање“, не заклањају им поглед унапред, нити сметају да наставник може контролисати ученичко држање, рад и понашање! И онда, у таким амфитеатралним седиштима, ученици могу да науче, да цртају не само посматрајући модел и ствар увек из пизине и хоризонтално, већ и одозго.

Вежбања са усправљеним и нагнутим држањем цртанака, могу се у нашим бољим школским зградама вршити и са нашим садањим цртанкама — блоковима — државног издања, јер и оне имају тврде корице, и ако су без оног подуширача; треба их само уздигнути и на ивицу скамије наслонити и левом руком придржавати, као што се и сами они „Наслони“ морају да придржавају. Што се тиче *геометриског цртања*, такве пробе ни са наслонима, не вреде, ту су обе руке заузете леђиром и пером, писаљком и шестаром, те ће при најмањем покрету „наслона“, леђир врнути и цртеж се покварити! Геометријски цртежи раде се на *таблама* са благим нагибом, јер на јаче усправљеној хартији, и обично и цртачко перо отказује послушност и не испушта мастило; а и туш се мора пре бојадисања опрати са цртежа, а то је немогуће код блокова, и с наслоном, и без наслона!

За наставу цртања у нашим средњим школама на предлог Управе Државне Штампарије, према реферату стручне комисије (Г.г. Мих. Валтровић, Андра Стефановић и Ђорђе Кретић), и по препоруци Глав. Просв. Савета, Министарство је просвете, пре десетак година, прописало искључиву употребу *Цртанака — блокова — издања наше Државне Штампарије*, које су израђене у две величине и са корицама у српској народној орнаментичи; па и ако је у два маха расписом министарским забрањивана употреба страних цртанака и приватне хартије, опет је познато, да се у многим нашим школама друкчије ради! Па, пре 3—4 године, на предлог Управе Држав. Штампарије, Министарство је Просвете одобрило, да се не израђују Цртанке са притврђеним корицама, него са одвојеним, како би се ученицима олакшало мањом ценом куповање одвојено налепљених листова, који се после умећу у старе корице.

Због свега изложенога мишљења сам: да су ови предложени „Наслони за цртање“, неподесни и непотребни за наше школе, и да их *не треба обавезно усвојити*, него треба оставити, да се сами наставници цртања у нашим школама, на пракцици увере о користи или штети од ових наслона, за успех у настави слободног цртања и за ред и дисциплину за време тих часова. Разуме се, да ти „наслони“ морају бити подешени према димензијама садашњих наших цртанака — блокова — државног издања.

Али, одмах би требало поновити и поштрити пређашњи распис министарски за искључиву употребу државних цртанака, у четири нижа разреда средњих школа, а за мање цртеже и у вишим разредима реалке (било с наслоном или без њега, по нахођењу самих наставника), и наредити Управи Државне Штампарије, да од продаје тих монополисаних цртанака, не тражи велику добит, него да за њих употребљава најбољу цртаћу хартију и да се боље нази

на целокупну израду њину; нарочито, да она *Правила* наштампана унутра на корицама, не буду са накараћеним текстом! Исто тако треба удесити, да *сељени* одвојено налељени листови цртаће хартије, могу згодније увлачити у орнаментисане корице, те да ученичке цртанке, никад не буду без тих корица.

И, ако сам ја израдио цртеже за садашње корице државних цртанака, обеју величина, као и онај текст (првобитни), *за игијенска и практична правила* при цртању, то опет овакав реферат Савету подносим, искључиво у интересу саме наставе цртања у нашим школама (за онај мој рад ја сам одсеком плаћен), па и молим, да ми се за ово реферовање не одређује никакав хонорар.

Уз овај реферат враћам учтиво, послати ми „Наслон“ г. Вој. Стефановића, као и акт ПБр. 15543, са приложеним цртежом г. Стефановића, а прилажем и мој „Проспект“ фирме Oswald Süptitz, о истим наслонима за цртање „*Zeichenständer-Lipsia*“. напомињући, да постоје и подеснији наслони.

5. јануара 1907 год.
у Београду.

Главном Просветном Савету
захвални и понизни,
Стеван М. Трифуновић
виши учитељ I београд. гимназије.

Пошто је у овом реферату тачно изложено мишљење, у коме смо се ја и г. Трифуновић сложили приликом заједничког прегледа и оцене овога „Наслона за цртање“ (4 ов. мес.) то исто усађам.

5. јануара 1907 год.
Београд.

Главном Просветном Савету
захвални и понизни,
Ник. Ј. Соколовић
учитељ.

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се „Наслон за цртање“ од Војислава Стефановића не може обавезно употребљавати у нашим школама као помоћно наставно средство при цртању.

Г.г. Стевану Трифуновићу и Николи Соколовићу, у име хонорара за реферат о овоме Наслону за цртање, одређено је свега *тридесет (30) динара*.

XIV

Прочитан је реферат г.г. Радосава Васовића, Ристе Т. Николића, професора, и Драгутина Ј. Дерока, сунлента, о „Рељефној карти Балканског Полуострва, размера 1:1200000“ од г. Светозара Даниловића, који је молио за одобрење да се она може употребљавати по школама као помоћно наставно средство при изучавању географије.

Реферат г.г. Радосава Васовића, Ристе Т. Николића и Драгутина Ј. Дерока гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом Гл. Просв. Савета, СБр. 152, од 10 новембра 1906 године упућена нам је на преглед и оцену рељефна карта Балканског Полуострва.

размера 1: 1.200.000, коју је израдио г. Светозар Даниловић. — Поверену дужност извршили смо и част нам је поднети Гл. Просветном Савету овај наш извештај:

Већ самим тим, што аутор једну исту карту нуди и основним и средњим школама, он сам доказује: да није довољно водио рачуна о дидактичким захтевима ове карте за географску наставу и да је она за школску употребу од малог значаја. Географска настава у тим двама врстама школа има веома различан карактер. У основним школама више се полаже на топографију већих и у опште важнијих места и на политичке границе, а пластика земљишта је од споредијег значаја. Карте, које се намењују основној настави, морају се тако подешавати, да задовоље те захтеве. Према томе, у тим се картама мора много више генерализовати и у топографији, а још више у орографији, него у картама које се намењују средњешколској настави. То важи за сваку школску карту у опште, а нарочито за ову врсту рељефних карата.

После ове напомене изнећемо улогу рељефних карата у школској настави у опште, а за тим вредност ове карте за наше школе.

* * *

Прве рељефне карте датирају из друге половине XVIII века. У то доба нити је било тачних топографских карата, нити је картографска техника располагала подесним манирима за представу треће — теренске — димензије; с тога се прибегавало прављењу гломазних и грубих рељефа. Ови су рељефи компоновани из саме природе, нешто мерењем, али више оцењивањем слободним оком. Ти рељефи служили су као модели, по којима су цртане равне карте на хартији. Али, кад су се око половине прошлога века почеле изводити топографске карте на основи материјала, који је добиван тачним топографским прмером појединих земаља, и кад су за представу треће димензије употребљаване хоризонтале (изохине), онда се улога изменила и топографске карте постале су оригинал, по којем су прављене рељефне карте. Као год што су раније равне карте биле лоше копије примитивних рељефа, исто тако су махом садашње рељефне карте слабе копије оних карата, по којима се изводе. Неоспорно је: да рељефне карте *мањег размера* изостају по тачности и по јасноћи иза равних карата истога размера.

Рељефне карте имају у настави свој ограничени и тачно обележени значај. Као год што је глоб највернији израз читаве земље, исто су тако рељефне карте најверније представе појединих њених делова (*мањих области*). Али, као год што употреба глоба у настави има своје границе, јер се на глобу не могу поједине земље *деталјисати*, исто је тако употреба рељефних карата све илузорнија у колико се мора више *генерализовати*. Вредност и корист рељефне карте за наставу стоји у правој сразмери са њеним размером, т.ј. у колико се тражи детаљније проучавање неке мање области, у толико је кориснија рељефна карта већег размера. Овакве детаљне карте употребљавају се у настави само при проучавању завичаја (места и околине школске, што се очима може прегледати). Рељефи појединих завичаја служе као прелазно средство за увођење ученика у читање и разумевање равних карата. Ови рељефи могу корисно послужити томе циљу *само ако су израђени у већем размеру од 1: 50.000*. У настави се још употребљују и специјални рељефи или модели појединих морфолошких облика, као: изглед вулкана, кањона, долине, гле-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

чера, платоа, или карактеристичних предела који се одликују својом нарочитом физиономијом.

Покушаји, да се велике области изведу на рељефној карти мањег размера, не могу се с успехом остварити. Рељефне карте имају превагу над равним картама само у представљању вертикалне димензије; сви други картографски подаци прегледнији су на равној по на рељефној карти; цела картографија почива само на равним картама. Највећа mana рељефних карата лежи баш у ономе њиховом преимућству над равним картама. Та mana састоји се у томе, што се код рељефних карата мањег размера (као што је г. Даниловићева) морају поједини висински облици увећавати и то све више у колико је размер карте мањи. Тако н. пр. на овој карти све висинске коте увећане су шест пута, то значи: нпр. од Мидора, који је висок близу 2.200 м., направљен је вис од 13.200 м., а толиког виса на земљи нигде нема. Кад се на скућеном хоризонталном простору увећавају тако јако висине, онда се ствара накарадна слика земљина, јер свако повећавање висина изазива запремање већег простора, што опет иде на штету низија и речних долина. Све низије и речне долине притиснуте су узвишењима; према томе, они предели, где је највећа култура и агломерација становништва, губе се на рачун узвишења. Сем тога, код узвишења се стварају неприродно велике стрменитости и реке добивају неприродне падове. На таквим картама морају се стављати два размера: један за хоризонталне, а други за вертикалне димензије. Али је немогуће научити децу да висине гледају независно од хоризонталних површина, а то би било и неприродно, јер у природи стоје они једно с другим у вези и тек заједнички дају хармоничну целину, којом се бави географска настава. У настави се мора избегавати све оно, што би стварало забуну у природној релацији између разних облика земљине површине. Према томе, прегледне рељефне карте, код којих се висине морају сувише увећавати, не могу имати у настави корисну примену.

Овакви рељефи губе у школској настави свој значај и тиме, што су врло гломазни, јер је тешко с њима манипулисати; за тим: тешко је таквом рељефу дати положај који му одговара. У природном т.ј. хоризонталном положају рељеф се не може држати у школи. Ако се пак намести вертикално — као видна карта — онда је он у неприродном положају. У таквом положају рељеф губи своју пластичност, јер се поједина узвишења са разних дечијих седишта виде у разним међусобним односима и у разним ступњевима пројекције на вертикалну раван; ако је рељеф још и осветљен, онда му неприродно падају сенке.

У науци и у практичном животу више смо упућени на карту него на рељеф, с тога се и географска настава мора сматрати да ученике више упуту на оно географско средство, којим се ученик може служити сам, било ван школе, било у доцнијем животу, кад изиђе из школе.

На послетку рељефне карте не могу наћи општу примену у школској настави ни због велике цене њихове. Једна оваква рељефна карта репродукована стала би око стотину динара.

То су, у главном, опште mane и недостаци свима рељефним картама мањег размера.

* * *

Поред тих општих, ова рељефна карта има и своје специјалне mane.

1. — Ова је рељефна карта копија аустријске карте „*Der Europäische Orient*“ (размера 1: 1.200.000), коју је израдио и издао бечки војни гео-

графски институт. Та карта није нарочито удешавана за школску наставу, већ, више за милитарне циљеве, али у недостатку школских карата за Балканско Полуострво и она се понегде употребљава по нашим школама. Да је рељефна карта г. Даниловића и највернија копија ове карте, она опет не би у свему одговарала законима географске наставе у нашим школама. Међутим, она далеко изостаје иза свог оригинала, јер је оригинална карта јаснија, прегледнија и инструкторнија од ове рељефне копије.

2. — У једну од главних мана ове карте долази и њена „хипсометрија“. Ова хипсометрија на рељефној карти даје целој овој радњи дилетантски карактер. Изохине и хипсометрија са тоновима боја употребљују се за равне карте да се помоћу тих вештачких манира представи трећа димензија у једној равни са осталим двама димензијама. На рељефној карти тај манир постаје потпуно излишан пошто се карта изводи и у трећој димензији, онако као што је и у природи. Та излишна хипсометрија учинила је целу карту нејасном. На растојању два метра од карте изгубе се сви картографски знаци њени — реке, државне границе, саобраћајне линије и сва места, — само остану при испуцања, а на растојању од 4—5 метара цела карта губи свој рељефни облик и остаје само лоша имитација хипсометријској карти *Европског Оријента*.

У овој т. зв. хипсометрији има веома крупних забуна. Зеленом бојом представљен је терен од 0—100 м. висине; г. Даниловић у висинској скали то назива „равнице“. Међутим све земљиште, које се диже до 100 м. није свуда равно, а сем тога има равница на разним висинама, па нису обојене зеленом бојом. То је требало да буде низија (Tiefland), али и то би се косило са појмом, који се у школи деци ствара за низију. Исто тако и бела боја изазива не мању забуну. На први поглед чини се, да су ти високи региони под вечитим снегом, а њега нема на Балкан. Полуострву Али још већа забуна настаје при објашњавању те боје. Висинска је скала оваква: „Равнице“ до 100 м.; од 100—200 м. мрка боја; од 200—500 м. тамнија; од 500—1000 м. још тамнија; од 1000—1500 м. још за један тон тамније; од 1500—2000 м. сасвим загасито мрка; од 2000—2500 м. отворенија боја, лимунаста. После те долази са свим бела боја, што значи да су сви они региони под белом бојом: преко 2500 м. Али на неким висовима, при самом врху долазе још црвенкасте контуре (као кружићи), а у објашњењу стоји написано: „Линија ове боје, стављена на појединим висовима означава висину преко 2500 метара“. Према томе, не зна се: коју висину представљају они бели појасеви између горње границе лимунасте боје па до ових црвенкастих кружића? — Зна се да и Дурмитор (2528 м.) прелази преко 2.500 м., па на њему нема ни беле боје, ни црвеног, кружића. На Шар-планини, Љуботен (2.510 м.) прелази само за 10 метара линију од 2.500 м., а на карти је метнут широк регион преко те границе. — Кад се аутор већ упуштао у „хипсометрисање“ орографије, онда је требао то учинити и код мора, па да назначи *изобате* и тонове за разне морске дубине; ово тим пре, јер је сва мора представило једном равном површином.

У „знацима“ стоји: „Вароши од 20.000—100.000, вароши од 5.000 до 15.000 и вароши од 1.000—4000 становника“. А где су оне вароши, чији су бројеви између 15.000 и 20.000 становника, и оне између 4.000 и 5.000 становника? —

3. — На карти има и топографских грешака. Н.пр. *Дојранско Језеро* означено је јужно од Јенице, а о.о. је у ствари чак под ил. Беласицом, а то језеро на карти није именовано. У Егејском Мору, означено је у север-

ном делу „Егејско“, а јужни део тога мора аутор назива „Бело Море“. Још више грешака има у *номенклатури*. Тако н. пр. планину

Паштрик	пише	<i>Баитрик</i> ;
Беласица	„	<i>Белеш</i> ;
Круша	„	<i>Крусије Балкан</i> ;
Кортач	„	<i>Коритач</i> ;
Пљешвица	„	<i>Пљешвица</i> ;
Доганица	„	<i>Деканица</i> .

За Сврљинске Планине употребио је стари погрешан назив *Гуљанска Планина*; *Северно-Албанским Алпима* означава планине на границе Црне Горе до Метохије, — то је вештачки назив војних картографа аустријских исто тако, као и назив *Динарски Алпи*.

Имена река пише:

<i>Јетра</i>	у место	Јантра.
<i>Искер</i>	„	Искар;
<i>Карашу</i>	„	Карасу;
<i>Саланбрија</i>	„	Саламбрија.

Острво Самотраки назива *Саматрак*, а тако исто Душањ назива *Десина*; Неретвин Канал назива *Канал Нарента*.

Имена вароши:

Јенице	пише	<i>Јаница</i> ;
Воден	„	<i>Водена</i> ;
Бер (Вер)	„	<i>Верија</i> ;
Баковица	„	<i>Баково</i> ;
Прилеп	„	<i>Прилип</i> ;
Сливен	„	<i>Сливно</i> ;
Ресен	„	<i>Ресна</i> ;
Коринт	„	<i>Коринат</i> ;
Фарзала	„	<i>Ферсала</i> ;

Једна махала од Феризовића — *Варош* — означена је на карти у место читаве варошице Феризовића. За планину Осу и Пелион употребио је називе *Кисев* и *Плеседи*.

Још морамо рећи: да су вароши, важнија места, комуникације, државне границе, рударска места и др. овде све тако сакривено, да се ни добар познавалац ових земаља не може на овој карти довољно оријентисати.

Поред свих до сад речених недостатака и грешака, ова карта и не представља цело Балканско Полуострво. (Недостаје полуострво Истра, цела област Лике и Крбаве и острво Крит, које неоспорно припада Балканском П.-острву. У накнаду за то дошла је на карти Румунија, Банат, Бачка и Славонија). За такву карту подесиони је аустријски назив „Еуропајсчер Ориент“, него Балканско Полуострво.

Једино што је за похвалу код ове карте, то је доста вешта техничка израда. Овакве карте у данашње време виђају се по изложбама и разним музејима или служе као украс.

Према свему овоме, референти су мишљења: да се ова рељефна карта не може употребити као помоћно наставно средство при предавању географије у нашим средњим, а још мање у народним школама.

Главном Просветном Савету захваљују на указаном поверењу:

Радосав Васовић, проф. III б. гим.

Риста Т. Николић, проф. II б. гим.

Драгутин Ј. Дерок, супл. I б. гим.

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се „Рељефна Карта Балканског Полуострва“ у размери 1: 1200000, од г. Светозара Даниловића, не може употребљавати ни у средњим ни у народним школама као помоћно наставно средство при предавању географије.

Г.г. Радосаву Васовићу, Ристи Т. Николићу и Драгутину Дероку, у име хонорара за реферат о овој карти, одређено је свега *шездесет (60) динара*.

V

Прочитан је реферат г.г. д-ра Јована Скерлића, Милана Вујановића и Тјешимира Старчевића о француским уџбеницима за више разреде средњих школа, које је у рукопису поднео Стеван Станојевић, професор, и молио за одобрење да се ове његове књиге: „Основе француске граматике“: „Француска читанка, I део“; „Француска вежбања, I део“; „Француска граматика, I, II, III и IV део“; „Француска читанка, II, III и IV део“, кад се одштапају, могу употребљавати у средњим школама као уџбеници при изучавању француског језика.

Реферат г.г. д-ра Јована Скерлића, Милана Вујановића и Тјешимира Старчевића гласи:

Главном Просветном Савету

Част нам је поднети Главном Просветном Савету извештај о прегледу француских уџбеника, које је, у рукопису, поднео Савету г. Стеван Станојевић, професор.

Граматика г. С. Станојевића, намењена V разреду гимназије, по обиму обраде не одговара наставном плану за учење француског језика: она је и сувише опширна. Та њена опширност не долази отуда, што је у њу унето много научног градива, него од сувишне разлучености појединих, често врло простих, ствари, изложених у неколико одељака, без реда поређаних, што врло много уди прегледности научне грађе. Све врсте речи толико су исцелкане, а нарочито глаголи, да би их, због излишних појединости и непрегледности, било врло тешко учити.

У овоме погледу навешћемо само ова два случаја:

У одељку о изговору, уз иркос наставном плану, који тражи, да се читање пређе што краће и са што мање теорија, унета је таква опширност, да је не наизглед толику ни у француским уџбеницима намењеним вишем гимназијском курсу: у томе се одељку, на пример, вели, да у француском језику има 60 гласова, да има шест разних е итд. итд.

Та се излишна опширност још јаче истиче код разраде глагола.

У место да ученику јасно изнесе образовање глаголских облика, писац у овој граматизи износи најдетаљнију промену глаголеку, у све четири форме

реченичке, потврдној, одречној, упитној и одречно-упитној. Овај начин излагања удешен је по типу старих граматика, грчких и латинских, где се облици унапредом, са свим механички, што доноси као резултат механичко знање граматике, без живог осећања језика.

Сем ове опширности, ова граматика има доста излишних, рђаво објашњених, па, можда и случајно, и погрешних ствари.

Навешћемо овде три примера.

На страни 9. у § 66, има оваква, излишна одредба:

„Неке именице у француском слажу се у роду са именицама у српском“, а за тим опет: „друге пак именице не слажу се у роду са српским“.

За пример оној првој одредби наводи се на пример *le dent* — зуб, и ако је у француском именица *dent* женскога, а не мушкога рода.

На стр. 10, §§ 69, 70, 71 итд. говори се опширно о врстама глаголских облика, о простим и сложеним облицима, о основи, наставцима итд. што је све излишно, па и штетно по наставу живог језика.

Међу овим излишностима има и таквих ствари, које муте само ученицима опште граматичко знање, стечено дотле. На стр. 15 вели се: „логички ред речи у француском језику је овај: „*сизже, глагол, атрибут (ако га има), complément direct, complément indirect*“, и место да то остане као принцип, то се мути чланком на стр. 17: „*Именски промена (!) изоложајем именице у реченици*“, где се вели: „Положајем именице у реченици добијају се два облика који су по спољашњем изгледу потпуно једнаки, али који имају различно значење“, па после наведених примера изводи закључак „да сизже одговара нашем првом падежу, а *complément direct* одговара нашем четвртог падежу“, као да није тако и у нашем и осталим језицима. Па и ово развлачење није писцу било довољно, него, мало даље, изводи и овај закључак: „да се полагајем именице у реченици добијају два облика, различна по значењу, који одговарају нашем првом и четвртог падежу“.

У погледу недовољно објашњених ствари, навешћемо место о упитним реченицама. На стр. 10, § 77 вели се: „Кад је сизже именица, лична се заменица употребљава као други сизже, да би се означило упитни облик“, а то је речено без иједног примера и управо тако да потпуно збуни ученика. Међутим, код упитног облика, кад је подмет лична заменица, што је много простије и схватљивије за ученике, износи се потпуна коњугација, што је опет излишно.

У погледу нетачности навешћемо ова два примера:

1. На страни 10. § 77, код помоћних глагола, вели се: „Помоћни глагол *être* употребљава се за образовање сложених времена неких *прелазних* глагола итд.“ Ово није истина, јер се ниједан прелазан глагол не мења с глаголом *être*.

2. На страни 13, § 95, код заменица *en* и *у* вели се:

„*En* се употребљава место *le, la, le* итд.

„*У* се употребљава место *leur, lui, ...*“ Ово сасвим није истина.

Из свега се види, да је ова граматика и нетачна и сувише опширна, а састављена по старој методи граматика мртвих језика. Овакве књиге, кад су иначе сасвим тачне, служе да се научи граматика, а не жив језик.

Вежбања је намењена примени и разјашњењу граматичких правила. У свако вежбање писац је унео: 1.) један низ француских реченица, поређаних без икакве логичне везе; 2.) један састав у виду постављених питања и наговештених ученичких одговора, који треба да се даду усмено и писмено;

што није ништа друго до перифраза извесног чланка из читанке, који се односи на исто граматичко градиво; 3.) једно српско вежбање, које се састоји, као и француско, и низа српских реченица без икакве међусобне везе.

Овако једно троструко вежбање, намењено једној лекцији, заједно са дотичним чланком из Читанке и граматичким правилима, која се разјашњују, тако је широко по обиму, да је немогуће ученику да га савлада. У потврду ћемо навести само то, да је потребно 25 минута само да се прочита таква лекција. Лако се онда може закључити, како ће то ученик научити. Нека за пример послуже ове две лекције: 1.) Граматика 194—195, Вежбања 76, Читанка 86; 2.) Граматика 189—190, Вежбања 73, Читанка 65, 66.

Поред осталих недостатака ових вежбања, има и тај, што се она косе с наставним планом прописаним за живе језике. По томе плану укинута су преводи са српскога на туђ језик. Овде се, пак, са српским вежбањима иде тако далеко, да се њима хоће да разјасни и француски изговор, да се на преводу са српског ученик научи изговору гласова, којих у српском нема, за примере нека послуже српска вежбања: 5, 6, 7, за глас *e*; 8 за *u* (франц.); 12 за *oi*, *ou*; 13 за *ui*; 14 за *nasale* итд.

Читанка има пет одељака: I La Famille l' Ecole, la Patrie, les Connaissances utiles; — II Devoirs individuels et sociaux, Education; — III La Nature. Descriptions; IV Contes, Ré-cits; — V La Comédie.

Састављајући ову Читанку, писац је тежио да у њу унесе што више стварне поуке из главних области људског живота, онако као што се пишу Читанке за матерњи језик. У томе погледу, не би се имало Бог зна шта замислити избору чланака.

С методске пак стране, читанка ова, намењена почетницима, врло је неподесна. Овде није примењено начело, да се од лакших ствари иде тежим. На против, још на првим странама има, по граматичком склопу, тако тешких места, да их, и поред најбоље воље, наставник не може довољно расветлити својим ученицима. Ево примера:

Страна 2, Sthal: L' avenir appartient aux écoliers.

„Ce n'est pas aimer l'humanité dont le sort est lié à la France, que de ne pas apprendre sa leçon, que de ne pas faire son devoir etc.“

Страна 7 Lamartine: Le retour au pays natal.

„Il est doux de le voir balancer le feuillage
Du chêne couronné qui prêtait son ombrage
A nos rêves au foud des bois,
Où comme un vieil ami dont on ennaît la voix
De l'entendre siffler sus l'herbe des collines,
Et prolonger le soir, à travers les ruines,
Les sourds murmures d'autrefois! etc.“

По садржини, пак, у читанци има тако апстрактних састава, да би их с муком савлађивали чак и ученици дубоко посвећени у француски језик. Ево два примера:

На стр. 22, S. Prudhomme: Le point du jour:

„Sur la route flotte et s' allonge
Un lambeau d'errante vapeur,
Qui semble en fuite comme un songe
A qui la lumière a fait la peur“.

На страни 28: V. Hugo: Le matin:

„Le voile du matin sur les monts se déploie:
Vois, un rayon naissant blanchit la vieille tour;
Et déjà, dans les cieux, s'unit avec amour,
Ainsi que la gloire à la joie,
Le premier chant des bois aux premiers feux du jour“.

Док се овако тешки комади налазе у почетку, доле на крају Читанке налазимо најлакше комаде, и по садржини и по стилу, као: Cendrillon L'hiver (стр. 26); Le petit chaperon rouge (стр. 33) итд.

Овако несистематски сређена читанка, намењена почетницима, не може се корисно употребити.

Напоменућемо најзад, да у тексту има и правописних грешака, које би се, истина, при штампању, можда могле све и исправити. Ево неколико примера:

La vie du college est *laborieux* (стр. 2); *présser* le pas (стр. 25); on la voit *part* la porte *entréouverte* (стр. 25); deux enfants *rentre* de l'école, il ne *s'amuse* pas comme les autres (стр. 26.); combien de *porte* et de *fenêtre* (стр. 26); animaux *domestique* et animaux *sauvage* (стр. 7.).

* * *

Г. Станојевић се није задовољио само практичном граматиком за ученике средњих школа, но је прешао и на историјску граматику. Од шест књига његових „уџбеника француског језика“, три су нешто налику на историјску граматику, и то: фонологија (управо: фонетик, како се данас обично и готово редовно каже), морфологија и лексикологија. Сем тога, писац нам обећава још и омологију и фразеологију.

Читајући ове уџбенике г. Станојевића човеку се стално намеће питање: чему и коме су намењени, шта значе и за кога су рађени ови уџбеници? Писац је остао у чудној средини између шире дидактичке граматике и уже, научне, историјске граматике. Ако је то писано за употребу у средњим школама, то је тако непрегледно, несређено, нарочито тако опширно да за школски посао савршено је немогуће. Угледајући се на застареле, схоластичарске граматике, писац је написао непрегледан низ мртвих и штурних правила, празних формула које се обрађају само механичком памћењу.

Писац се упуштао у савршено излишне и силом измишљане појединости, и тешко би се ко могао наћи у оној силној навали правила, изузетака, раздела, подела, под-подела, примера и речи. За изговор носнога *e* писац наводи 88 примера, а за изговор носнога *a* — 98! Примери које тако раскошно даје не само да су у непрегледним низовима, но су још и у сликовима, и то не мало повећава утисак да је ова књига израђена по мнемотехничком систему. Тако на пример, пеђају се речи: *place, face, race, glace, audace, trace; salade, cascade, tirade, ambassade, sérénade; grave, brave, cave, lave; Laure, Maure; mort, port, tort, sort* и тако даље.

За г. Станојевића у француском језику има ни више ни мање но 60 гласова. Како то? Објашњење је просто. Као засебни гласови бележе се *e*: немо, потмуло, затворено, отворено, дубоко-затворено, дубоко-отворено, носно, дубоко-носно, итд. засебни су гласови *ia* у *riano*, *ei* у *raus*, *ie* у *riéd*, и тако даље. *A* се изговара тачно на *двадесет* начина, а *e* на 22! Има међу осталим врло чудним стварима у овој књизи и један особит начин

„проучавања француских речи“, не према коренима, или према формацији, но по почетним словима, без икаквога знања етимологије и разумевања историје речи!

Још горе стоји са историјском граматиком. Писцу те ствари потпуно су непознате, и он о њима говори са крајњим неразумевањем. Он је покушао нешто што никоме пре тога није пало на ум: да пише историјску граматику францускога језика, да говори о фонетици и морфологији немајући ни најосновнијих појмова о латинском и старо-француском језику. Цео тај део тако је израђен да би било свирешо даље се на њему задржавати.

Уџбеници овако схваћени и израђени, за средњу школу неподесни и немогући су, а за универзитетску наставу потпуно ненаучни и излишни, поред толиких и тако одличних израђених историјских граматика францускога језика. Према томе мишљења смо да ови уџбеници ни у коме погледу не одговарају постављеноме циљу.

Јован Скерлић,
ванредни професор Универзитета
Т. Старчевић,
наст. реалке.

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се ове књиге г. Стевана Станојевића, професора, не могу употребљавати у средњим школама као уџбеници при изучавању француског језика.

XVI

Прочитан је извештај Надзорног Одбора Задужбине владике Вићентија Красојевића о стању фонда у прошлој години и о учењу и владању питомаца истога фонда.

Извештај гласи:

Главном Просветном Савету

Према члану 15. Правила о давању издржања и благодејања из „Задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића“, Надзорни Одбор ове задужбине има част поднети Главном Просветном Савету извештај о приходима и расходима задужбине и о успеху питомаца и благодејанаца у 1906. години.

И. Приходи задужбине:

У 1906. години Задужбина је имала ове приходе:

1) од кућне кирије динара	2.400.—
2) интерес за 1905. годину на капитал код Управе
Фондова (од 53.805·25 дин.), према извештају
Управе од 14 фебруара 1906. г. Бр. 2470 динара	2.592·60

Свега динара 4.992·60

Од овога прихода у 1906. години могло се утрошити на издржавање питомаца и благодејанаца:

1) приход од кућне кирије динара	2.400.—
2) по решењу г. Министра просвете и црквених послова од 28. априла 1905. год. ШБр. 6872, а на основи предлога Главног Просветног Савета, половина годишњег интереса од капитала, динара	1.296·30
	Свега динара

Свега динара 3.696·30

II. Расходи задужбине :

Од суме 3.696·30 динара у 1906. години утрошено је :

1) на издржавање 10 питомаца динара	3.175.—
2) на осигурање од пожара фондовског имања динара	53·40
	Свега динара

Свега динара 3.228·40

Бад се од суме динара 3.696·30

одбије расход у динара 3.228·40

онда преостаје за 1907. годину динара свега 467·90

У 1906. години питомци и благодeјанци су ове задужбине :

1. Јанићије Красојевић, свршени ученик права;
2. Видосава Красојевићева, ученица IV год. Жен. Учит. Школе;
3. Стана Красојевићева, ученица IV год. Жен. Учит. Школе;
4. Вукосава Красојевићева, ученица IV раз. краг. осн. школе;
5. Даница Красојевићева, ученица IV раз. краг. В. Жен. Школе;
6. Живота Красојевић, ученик IV раз. краг. осн. школе;
7. Ружица Ј. Ђорђевићева, ученица III раз. београд. В. Жен. Школе;
8. Драгољуб Ј. Ђорђевић, пређ. ученик IV раз. I беогр. гимн.;
9. Живка Красојевићева, ученица II раз. краг. осн. школе; и
10. Бранислав Марић, ученик IV раз. београд. осн. школе.

Од ових питомаца Јанићије Красојевић, 1. јула ове године завршио је своје школовање на нашем универзитету и, према тач. 9. тестаента, престао бити питомцем ове задужбине, као и Драгољуб Ј. Ђорђевић, ученик IV разреда I београдске гимназије, који није положио нижи течајни испит у августу ове године, па је и школу напустио. Вукосава Красојевићева, ученица IV разреда крагујевачке основне школе по савету школског лекара на боловању је и лечењу од почетка друге половине школске 1905—1906 године, те стога није могла да полагаје годишњи испит, према извештају окружног школског одбора округа крагујевачког од 18 септембра ове године, ШБр. 1903.

Сви остали питомци прешли су у старије разреде и били су доброг владања у прошлој школској години, као што се види из прибављених извештаја њихових школских управа и, према тачки 9. тестаента остали су и даље питомци ове задужбине, као и Вукосава Красојевићева, која је на лечењу по наредби школског лекара.

23. децембра 1906. год.

Београд.

Чланови Надзорног Одбора

Д-р Војислав Ж. Ђорђевић
секретар санитета

Д-р Чед. Митровић
Миладин И. Шеварлић

Савет је овај извештај примио к знању.

XVII

Прочитан је извештај Надзорног Одбора Задужбине владике ужицког Вићентија Кресојевића о молбама кандидата, који су молили да им се одреди издржање из ове задужбине.

Овај извештај гласи:

Главном Просветном Савету

Надзорни Одбор задужбине владике Вићентија Кресојевића прегледао је молбе:

- 1, Љубомира Кресојевића, ученика I раз. крагујевачке основне школе;
- 2, Надежде Ј. Ђорђевићеве, ученице III разреде основне школе;
- 3, Војислава Кресојевића, ученика I разреда основне школе;
- 4, Живадина Кресојевића, техничара на универзитету;
- 5, Надежде Мл. Маринковића, ученице III раз. Крагујевачке Више Женске Школе; и
- 6, Александра Мл. Кресојевића, ученика II разреда гимназије, па је нашао, да су молитељи са завештачем у оваком сродству, и то:

- 1, Љубомир Кресојевић у четвртом степену крвног сродства;
- 2, Надежда Ј. Ђорђевићева, у четвртом степену крвног сродства;
- 3, Војислав Кресојевић, у четвртом степену крвног сродства;
- 4, Живојин Кресојевић, у петом степену крвног сродства;
- 5, Надежда Мл. Кресојевићева, у петом степену крвног сродства; и
- 6, Александар М. Маринковић у осмом степену двородног сродства.

Према овоме, а на основи чл. 14. Правила Задужбине, Надзорни Одбор има част известити Главни Просветни Савет да сви ови молитељи, према тачк 6. тестамена, имају права на издржање из овога фонда и то по реду како су горе поређани. Ну, овај ранг могао би се пореметити ако би се доцније јавно који ближи сродник.

У исто време Надзорни Одбор има част известити Главни Просветни Савет да за сада према броју садашњих питомаца и величини прихода фондовског, нема могућности да се овим кандидатима да издржање из фонда а у толико још мање што ће се на пролеће ове године према тач. 2. решења г. Министра просвете од 28. априла 1905 год. ШБр. 6872 приступити грађењу нове зграде на плацу завештачовом на Тошличном Венцу, зашта ће се морати утрошити готово сва фондовска готовина. А сем тога треба исплатити 4000 динара за оправку старе зграде фондовске.

16. јануара 1907. год.
у Београду.

Чланови
Надзорног Одбора Задужбине
Вићентија Кресојевића
Д-р Чед. Митровић
Д-р Војислав Ж. Ђорђевић
секретар санитета
Миладин И. Шеварлић
рачуновођа мин. просвете.

Савет је у свему усвојио овај извештај и одлучио: да га у целини достави и г. Министру просвете и црквених послова.

Овим је завршен овај саветски састанак.

НАУКА И НАСТАВА

ЈЕДАН ЗАДАТАК УЧЕНИЦИМА VIII РАЗРЕДА СВИХ СРЕДЊИХ ШКОЛА У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

Г. Министар просвете и црквених послова послао је 5. децембра 1906. године ПБр. 19086 директорима потпуних средњих школа овај распис :

„Одлучно сам, да ученици VIII разреда свих средњих школа на дан 16. овог месеца израде један писмени школски задатак о теми, која је обележена у куверту, што Вам се засебно шаље.

„Овај задатак биће као упоредни оглед писмене подобности оних ученика, који се спремају за испит зрелости, те ће се и радити у главном онако као што је то прописано за испит зрелости.

„Да би било спољашње једнакости код задатака, шаље Вам се потребан број табака нарочито израђене хартије за ове задатке. На овим табацима удариће се на обележеном месту жиг те школе. Ученици неће радити и концепат и пренис; због тога ће сваки ученик добити по један табак. Ако би који од ученика желео укратко израдити скицу и ред мисли, Ви ћете му за то дати табак обичне хартије. Ове скице предаће ученици заједно са задатком. Величина задатака не сме прећи један табак, исписан онако како је на њему цртом обележено.

„Време израде задатака не сме бити дуже од 2 часа: од 9 до 11 часова пре подне. При примању израђених задатака обележиће се на сваком задатку време, кад је задатак предан.

„Надзор над израдом задатака водиће директор и они наставници, који би у то време имали по распореду часове у VIII разреду.

„У 11 часова покупиће се сви задаци, па ће се одмах непрочитани и неоцењени залечатити и послати министарству заједно са овереним записником о току израде овога задатка.

„За рађење овога задатка ученици не смеју раније дознати; тек уочи дана рађења задатка, дакле 15. ов. мењ. по подне, Ви ћете им наредити, да сутра изјутра донесу у школу само перо и мастило за рађење задатака, не помињући никако и начин, какав ће то бити задатак. Куверат са темом задатка отворићете у разреду, пошто ћете ученицима раздали табакe за израду задатака“.

За овај задатак дата је тема:

„Који позив у животу мислим изабрати, из којих побуда и разлога, и како га намеравам вршити?“

Тачно по овој наредби израђено је и министарству послато 244 задатка. Сви су задаци прегледани и оцењени, и општи успех овога посла види се из министрова акта ПБр. 2307 од 12. фебруара о. г. Он гласи:

„Израда писмених задатака у VIII разреду свих средњих школа, извршена према мојој наредби ПБр. 19086/906, као први оглед такога посла, испала је уопште повољно. Већина задатака показује довољно зрелости и излагање је у њима у главном добро и правилно. Замерке би се могле учинити више облику, јер нарочито у правопису и интерпункцији има доста погрешака а и на само писање није увек обраћано довољно пажње.

„То је општи утисак добивен од прегледа свих задатака.

„Ово Вам се јавља ради знања“.

Од 244 ученика, који су задатак радили, шеснаесторица се нису могла одлучити још ни за какав позив; а како су изабрани позиви распоређени, види се из овога прегледа: (Види таблицу на 181 стр.).

Према броју изабрани позиви иду овим редом:

1. Професори	58
2. Лекари	39
3. Инжењери	30
4. Агрономи	22
5. Правници (уопште)	13
6. Адвокати	11
7. Официри	7
8. Судије	6
9. Философи	4
10. Дипломате	4
11. Новинари	4
12. Учитељи	3
13. Психолози	3
14. Техничари (у опште)	3
15. Архитекти	3

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.NILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ШКОЛА

Б р о ј	ШКОЛА	Професора	Учители	Учители туђих језика	Философа	Психолога	Лекара	Апотекара	Хемичара	Техничара (без одређене струке)	Инженера	Архитекта	Електро-техничара	Агронома	Штумара	Правника (без одређене струке)	Судија	Адвоката	Приватних чиновника	Полицијара	Дипломаата	Политичара	Народних посланика	Новинара	Књижевника	Офитара	Трговца	Музичара	Вајара и сликара	Мислониара	Неодређено	С е г а
1	Реалка										9	1		1																		11
2	Права београдска гимназија	4	2	1	9					2	5		1	1		2	3	1			1										2	32
3	Друга београдска гимназија	13		1	1	6				4	4	1		2		4	4	4		2		1	4	1	2						3	52
4	Трећа београдска гимназија	9		1	6	1				6	1			3		1	1						1	3							2	36
5	Зајечарска гимназија	12		1						1	2			4			1														1	22
6	Крагујевачка гимназија	3					5			1	1			5		1	2	1		1												20
7	Нишка гимназија	8	1	2	9					1	2			1		3	2			1	1					1	1				33	
8	Пожаревачка гимназија	2			3					1				4		1	2			2	1	1				1	2				1	19
9	Ужичка гимназија	7	1		1									1		1	1				1										7	19
	Света	58	3	1	4	3	39	1	1	3	30	3	1	22	1	13	6	11	1	3	4	1	1	4	2	7	1	2	1	1	16	244

16. Полицајци	3
17. Књижевници	2
18. Музичари	2
19. Учитељ језика	1
20. Апотекар	1
21. Хемичар	1
22. Електротехничар	1
23. Шумар	1
24. Приватан чиновник	1
25. Политичар	1
26. Народни посланик	1
27. Трговац	1
28. Вајар и сликар	1
29. Мисионар	1
30. Неодређени	16
Свега	244

По стручној спреми и у процентима имамо ове групе:

1. Наставници (професори и учитељи, филозофи и психолози)	69 или у проценту 28,28%
2. Лекари	39 " " 15,98%
3. Правници (правници без тачнијег одређења, судије, адвокати, дипломати, полицајци)	38 " " 15,57%
4. Техничари (техничари без тачнијег одређења, инжењери грађевински и машински, архитекти, електротехничари)	37 " " 15,16%
5. Агрономи и шумари	23 " " 9,43%
6. Официри	7 " " 2,86%
7. Новинари и књижевници	6 " " 2,45%
8. Апотекари и хемичари	2 " " 0,81%
9. Музичари	2 " " 0,81%
10. Политичари	1 " " 0,40%
11. Народни посланик	1 " " 0,40%
12. Трговац	1 " " 0,40%
13. Вајар и сликар	1 " " 0,40%
14. Мисионар (без тачнијег одређења)	1 " " 0,40%
15. Неодређени	16 " " 6,51%
Свега 244	

Да би се приближно показао успех овога рада, овде износимо, без никаквих измена и поправака, најпре два од најбољих па онда два од најслабијих задатака.

Међу најбољима су ови:

I

Овако питање падало ми је и самом на памет више пута и ја сам га према расподужењу различито рјешавао. Долазило ми често, на сам се одушевљавао свештеничким чином, јер сам свештенички живот преставао себи као живот пун биједе и невоље, а у исти мах пун самопрегоревања. Млад сам; није чудо, што сам тако мислио. Час сам опет гледао у правнику човјека способна и спремна, да помогне народу; час у наставнику човјека с узвишеним позивом, за који се он жртвује и т.д. — Одушевљавао сам се за све могуће позиве у животу, колебао сам се, али раскрсница је већ ту и ја морам да се одређим за један од многобројних позива.

Не може бити говора о томе, да се у сваком позиву налази нешто, што доноси користи човјечанству; сваки позив, ако се врши с искреном преданошћу и без себичних циљева, јесте узвишен; човјек, склон да чини добра човјечанству, наћи ће у сваком позиву зато zgodан терен. И ако је то тако, инак постоји нешто, што не да човјеку, да без размишљања прихвати ма какав позив с претпоставком, да се у сваком позиву може поштено послужити.

То нешто јесте код поштених људи омјеравање својих сила, да ли ће моћи одано радити у овом или оном позиву, колико се слаже позив с његовим назорима о животу, о раду, колико му тај позив даје гаранције, да може своје идејале колико-толико у живот привести и напокон, да ли је средина, у којој он мисли живјети, без људи с тим позивом. Други људи, који мање и можда никако не мисле о томе, гледају на позив у животу као неки занат, помоћу кога ће стицати имање и долазити до што бољег положаја у друштву. Изгледа можда као сувишно идејалисање гледати на живот и позив тако, али ја сам тврдо увјерен, да би живјети другојаче значило не само тратити за бадава дане, који су дати за много узвишенију циљ, него што је живот без идејала, него варати народ, у коме живимо, красти и утрошити на себичне циљеве ону силу, живот, што нам га даде — дакле чинити превелик гријех.

Кад сам тако рекао, шта уопће мислим о позиву човјекову на земљи (о небу — разумије се — не знам ништа рећи), онда да се вратим на само питање, какав позив мислим ја изабрати у животу.

Гледајући можда и сувише површно, али инак нашавши да се у њему налази земљиште, на коме ћу ја моћи успјешно дјелати, држим, да је љекарски позив одређен за мој позив у животу.

Рекао сам мало више, да човјек при бирању свакога позива мора гледати на то, да ли се тај позив подудара с његовим назорима. И ја сам то гледао, о том размишљао, на сам се увјерио, да је баш

тај позив за мене. Љекар, мислим човјека, који није зато љекар, што му се тај „занат“ рентира, мора да буде готов у свако доба пружити помоћ своје ближњем, спасти га од болести, а како је то дивно, излијечити оца сиромашној породици и тиме индиректно пружити хљеба сиротој обитељи. Не мислим ту на неку самаритску милост, јер то ми се баш не свиђа, по на дужност као човјека. Чинити добро своје ближњему то је већ одавна позната дужност сваког човјека, али се она кроз вјекове унаказила и изопачила. Данас то изгледа шупља фраза и онај, који је изговора изгледа нам смијешан. Но ја са свим друкчије мислим. Човјек би морао настојати на томе, да његово бивовање на земљи не само не буде на штету другима, него да чинећи добра т. ј. чинећи праву човјекову дужност, олакша и ублажи другима горак живот.

Љекар би био тај, који би могао да много помогне, да се такав живот ублажи.

Али осим тога морам се осврнути на оно малопређашње, на име да ли је средина, у којој мислим живјети, без људи с тим позивом? Налазим повољан одговор. Народ у Босни и Херцеговини не само, што је оскудан у љекарима, него и оне што их има, сматра као казну божију, коју им је послао, да би лакше остајали без игде ичега, а да би у болести што теже умирали. Домаћих синова има врло, врло мало, па и тај мали број дао ми је више пута прилику, да видим, како се предано и без користољубља служи роду и човјечанству.

Ето то су побуде и разлози, који ме гоне, да се одам — ако ми буде могуће, што је узгред буде речено велико питање — љекарству. Кад свршим школовање, одаћу се томе позиву, пружати помоћ народу, давати добре и корисне савјете, јер њему тога треба. Заћи ћу у народ, познати његове муке и невоље — а он их на жалост има и сувише — живјети с њим и у њем и колико ми силе допусте, радити на побољшању његову. Имаћу за живот онолико, колико је потребно сваком човјеку, да пристojно живи, а више није ни право, да имам.

Тај позив мислим изабрати, такве су ми побуде и разлози и тако га мислим вршити. —

II

Волим свет цео, волим човека, —
али свој народ више свега...

Волим земљу своју, своју домовину страшно и заносно, ко птица гнездо своје у гори... У њој се родио, у њој желим да ми је гроб. У њој сам први пут осетио, срећан, како је силна мајчина речца: „сине!“ У њој сам протенао први пут слатке речи: „мајко, оче, сејо,

брата! У овој земљи осетих сладост и топлину мајчина загрљаја; у овој осетих горчину, кад се изгуби моћна заштита очеве деснице, кад се изгуби реч очеве савета...

Тешко слабој биљници кад нема руке, која ће је неговати, подирирати, штитити, — закржљавиће, повиће се, угинуће.

Тешко детету, које буде исте судбине, да остане и живи без заштите очеве, без упута, савета, благе поуке, корисне наставе. Живеће кржљаво и духом и телом; а умреће, не осетивши сласти и вредност живота, мало или можда ни мало уздигнуто изнад најбеднијега кала, по коме се несвесно звериње креће..

Страшна је и жалосна подивљала, запуштена шума, — још жалоснији читав народ, у коме је много подивљалих, невоспитаних, необразованих грађана, људи, деце. Тешко њему, изумреће!

Па смемо ли допустити да наша земља, наша отаџбина буде тако жалосне судбине?! Не! Зар да она земља, која је преживела и поколебала дивљачку незајажљивост најбешњих светских тирана, која је малим, уским, али челичним прсима својим одбила бесну навалу дивљих Османлија и обезбедила слободан, културан и спокојан живот западу, — том културном, али, ах! мало захвалном западу, — зар да та земља изумре, пропадне, од нехата и немара својих рођених синова, своје деце, рад којих је много жртвовала, док им није извојевала најслађи дар земаљски човеку, — дала им слободу!..

Не, деца њена не смеју бити тако незахвална! Отац, мајка и школа враћају јој дуг... То су три васпитача, три моћна заштитника духа и тела... Они се допуњују, удружују, сједињују, да учине човека човеком, а Србина Србином, да живот учине срећним, задовољним, корисним...

Будимо оне који нам срећу стварају, тело негују и штите, а разум богате неисцрпним даровима науке и просвете!... Поштујмо и волимо оне, који у нама пробудише то највише, најсветије, најидеалније осећање: љубити — волети, на коме се оснива срећа појединаца, срећа човечанства!...

Па ко има више могућности да ради на срећи свога народа, на срећи човечанства, (макар и у најужим границама,) од просветног радника, од наставника?

Он треба да да оно што нису били кадри да учине отац и мајка. Он треба да схвати вредност свога позива, па домаћем васпитању придружи васпитање, које школа даје.

Васпитач треба да свога васпитаника учини моралним и просвећеним човеком. У колико више имадне успеха у томе, у толико више заслужује захвалност својих васпитаника, своје земље, човечанства...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мој је идеал да будем и ја тај срећни грађанин Србије, да заслужим хвалу и љубав браће своје, васпитаника својих, Отаџбине своје...

Силна и моћна љубав према тој дужности, према томе идеалу испуниће недостатке и непотпуности у знању, које сам стекао у гимназији, у досадањем школовању своме...

Свестан сам шта сам стекао, осећам шта сам пропустио, у чему оскудевам. Свестан сам узрока; трудићу се да последице буду што мање. У даљем раду надокнадићу оно што ми је недовољно, пропуштено. Што не постигох до сада, трудићу се да надокнадим доцније...

Школа, оваква каква је сад, не може да се довољно обзире на наклоности и нарочите изузетне симпатије, она пружа свима једнако, утврђено по извесном шаблону, знање. Треба да осетимо недостатке своје, недостатке извесних метода, па да се старамо, да то понуњимо, изменимо, усавршимо...

Желим да будем наставник, да васпитавам, да поучавам. Трудићу се да васпитам ђаке своје у идеалном, добром. Васпитаћу Отаџбини одушевљење војнике, савесне поштене грађане, моралне људе, узвишене мужеве, паметне родитеље, одушевљене и спремне васпитаче, идеалне Србе...

Ако у овоме успем бићу срећан; ако ме снага изда, молићу свет и савест своју за праведан, благ и непристрастан суд...

Понајслабији су:

I.

Питање, „који позив у животу мислим изабрати“, је од оних питања која се јављају код ђака при прелазу из дечаштва у младићско добо, дешава се да се она јављају и пре, али тек у том добу добијају или управо носе на себи индивидуалан тип према склоностима васпитању и околини младића. Младић (ђак) у добу пубертета са не пречишћеним појмовима и без свог критеријума посматра живот и људе, и није редак случај да се види, да дечко и доброг васпитања, има наклоности да буде оно, што је далеко и од његова положаја и од његова васпитања; на пример да постане, неки циркуски играч, акробата и тако даље. Све се ово дешава у добу када дечко гледа а не посматра свет, када шаренило живота толико обузме његове осећаје, и док се још није појавила субјективна критика у свести. Свађањем свог положаја у друштву, навикама и васпитањем, сазрева дечко, нејасне форме и идеје у његовој свести постају јасније, карактер се јавља као резултанта свих тих чињеница (јавља) који нам пружа читав конгломерат, особина једног типа од којих оне са најдубљим кореном, и најаче према осталим називамо навикама и склоностима.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Овај низ формирања свог критеријума и карактерних особина изнео сам за то, што питање „који позив у животу мислим изабрати“ у исто време да је ми слику онога што сам био до данас; даје ми повода самоанализе и слику онога шта намеравам бити.

Познајући, како мени то изгледа, своје особине и навике, своје способности и енергију, мислим, да будем наставник. Побуде које сам имао у моменту тога одлучивања, није најлакше тачно одредити, нити повући тачно границе осећајима и склоностима, ипак ја ћу колико се будем могао, у том сплету душевног живота, наћи, покушати да изложим своје мотиве.

На првом месту, да бих јаснији појам добио о наставничкој дужности послужио сам се упоредним методом, упоређујући наставничке дужности са дужностима канцелариских чиновника. При том посматрању добио сам уверење, да је канцелариски рад, ствар физичка, да вечито пренисивање из рубрике у рубрику, у индивидуалном смислу нема никакве вредности, и да је глуп и не плодан посао. Друго, независност и самосталност у раду, једна врло важно чињеница, за душевни живот једног човека, истиче се на супрот зависности и понижењу канцелариских људи.

Још једна важна чињеница која много, тако мени изгледа, утиче на индивидуалност човекову, двоји наставнички ред од канцелариских људи, а то је поверење у душевном смислу које он има од друштва и околне верује се у њихово знање у њихову способност, да ће својим умом и карактером створити људе са јачим друштвеним особинама; на супрот томе, код других занимања видимо за обичене прљаве ствари ужасно неповерење. То би дакле, били разлози који су имали претежан значај при мом одлучивању.

Уз ове разлоге долази још маса других ситних, који укупно са овим чине, да сам се тако одлучио.

Мотиви који су ме побудили при одлучивању тако су у тесној вези са разлозима да сам неке мотиве унео међу разлозима.

Ја схваћам наставника не као државног чиновника који дође у канцеларију за то што мора.

Мислим још и то, да је племенити и узвишени наставнички посао од пренисивања глупих и шаблонских аката.

Можда је овакво гледиште не савремено, у веку индустризма, то до неке признајем, јер сам се уверио да се ни школа није сачувала од „двадесетог века“. Ипак мислим да будем наставник, како ћу вршити своју дужност, то неznam; промене су честе и у природи и у човеку, напет нећу да говорим.

1 Овако је реч подељена у рукопису.

II.

Данас у Србији чудновато је, што за правозаступника има рђаво мишљење како прост народ тако и „интелигенција“ грађанства. Узроци су различити за то негодовање народно, зашто он по некад има потпуно право. О тим узроцима могло би се много писати, па би се нашло да је крива и једна и друга страна. Могло би се то посматрати и са социјалног и са политичко-економског гледишта нашег народа простог, нашег грађанства и наше бирократије. Видело би се одмах она наша нехатност према народу су га бирократе тако упутиле, што он има тако мишљење о истим — српски специјалитет!

И када народ, од кога по највише живе наши адвокати, има тако мишљење о истим, зашто смо онда изабрали тај позив? — Да ли да га још више отуђимо од нас самих! Да ли још више, да му рану повредимо? — Не, већ можемо рећи, да нам је први разлог да га тако необавештена о задатку правозаступника известимо! Да ли ћемо то постигнути великим парницама, које ће на крају крајева изаћи на корист кривца или, како често бива, да не види корист ни кривац ни онај, који је на правом путу, већ само „право“ заступник!

Често ћемо чути у народу: „нема закона за сиромаша“, „газда па газда“ итд. Да, тако је, јер је држава оптеретила са великим плаћањем таксених марака и другим много што шта. И такој прилици противити се томе, не значи борити се против државних интереса и борити се за сиротињу већ за правду, која по мишљењу старих Римљана па и нашега народа држи земље и градове.

Поред тих разлога, који су мало и „ништавни“, имамо и других важнијих. Данас је баш код нас решавање, да ли треба да се укине смртна казна или не. Место да се о томе говори како по новинама тако исто и на сваком месту, јер то питање са нашег гледишта није просто, оно место тога, све се некако умртвило, неки листови су истина донели о томе па су неки и расправљали са разних гледишта, али то је све ништавно и јадно!

По нашим судовима за време парница, а нарочито за време претреса, могу се чути само грдње и чудновати они параграфи у вези са „опет“ параграфима. Ако се који пламићак појави, говориће против смртне казне са научног гледишта, говориће о склопу државном и друштвеном, једном речју узимајући правду и истину у устима, он брзо пропадне у истој средини, која је час против час за ово, што горе наведосмо. Ако говори о разним злочинима као наводећи узрок за то, да је томе узрок друштвено уређење он обично се при говору не разуме или ако се разуме не одобрава му се. Али такви су ретки.

Наш правник задовољан је са неколико дела српских закона као казнени, кривични закон итд. Он неће да се обазре на она питања

која су решена научно код осталих народа, да њих испита, и примени за српски народ.

Не тиче се њему ни за Блунчија па ни за К. Митермајера, има он своју „српску“ главу, па ће решавати онако како нађе за сходно. Али то сходно како је? — Ниш-¹)тавно и јадно!

И на завршетку можемо рећи и може нам се испунити захтев ако се држимо начела: дубоко разумевање, истина и правда одвешће нас ка правом путу.

ОПАСНОСТИ ОД РЕАЛИЗМА И НАТУРАЛИЗМА У СВИМА ВРЕМЕНИМА

(одломак из дела „Реализам и натурализам у литератури и уметности“ од Давида Соважо, које је наградила париска Академија моралних и политичких наука).

Приморавајући уметника и песника да буду потчињени природи, којој на против, као што све тврди, они импонирају, и треба да импонирају, реализам не само да ремети хармонију двеју естетичких подобности, имагинације и разума, него ремети и општи еквилбар разних моћи душе, погрешно свађајући правилне односе уметности са другим манифестацијама људске активности.

Ако има нечега што је савременом реализму нарочито драго, то је без сумње, оно тражење његово, да се природан живот слободно развија, и да индивидуа све своје моћи потпуно употреби. Он стално тврди да је идеализам једна врста умне болести, нешто налик на какав мождани поремећај, који притискује и инстинкте и интелигенције. Али, да ли баш сам натурализам не кочи нормалан и паралелан прогрес који он тражи за разне тежње духа људскога, пошто не оставља уметност на свом легитимном месту? Ми имамо још само то питање да себи поставимо.

Да би одговорили на њ', нека нам буде дозвољено да још последњи пут изнесемо разлику, на коју смо од почетка до краја овога дела непрестано мислили, и да редом осмотримо дидактички реализам, и реализам уметности за уметност или натурализам.

Кад би активност наша била непроменљиво окренута једној и истој сталној тачки, и кад би имали само једну врсту потреба и жеља, тешкоћа не би била тако велика. Створимо једнога човека по својој вољи „да учинимо експеримент“, као што то вели Зола, и предајмо га дидактичном реализму.

Дајмо му пре свега искључиво жељу за знањем. Позитиван реализам каже му: „Ево ти романа, драма, слика. Уметност ће те поучити, јер уметност је оруђе науке“.

¹ Овако је реч подељена у рукопису.

Одузмимо му после тога жељу за проналажењем научне истине, и створимо му жељу да тражи себи правила за живот, па га таквога упутимо моралном и религијозном реализму. Каже му се: „Ево ти књига, статуа, барелефа, поучи се, јер је уметност оруђе религије и морала“.

У оба случаја, човек кога смо замислили, добија потпуну сатисфакцију.

Али дајмо му једновремено обе те врсте жеља, и он ће се у брзо уверити, да су те две врсте реализма којима се обраћа у конфликту, и да сметају један другоме. А замислимо ли случај да се сложе, човек кога смо спремали био би лутка, или бар такав би изгледао будући човек, каквог би реализам хтео да нам створи, човек који би једино имао да таљига за науку или врлину, нека врсте интеллигентне нео-сетљиве машине, која би стално понављала: „Ми остављамо песницима само улогу оркестра: нека нам свирају док ми будемо радили.“

Још би само требало знати да ли човеку не треба музика толико исто колико и рад; музика, то јест све чари духа, осећаја и маште. Уверавају нас да је та потреба само једна рђава навика, и да је будући људи неће ни имати. Уметност ће се утопити у науку, и осигураће човеку такав прогрес, који ће га насигурно повести срећи, коју предосећају, како изгледа, прави мудраци као што су нпр. Прудон и Зола. „Наука ће спремити двадесети век, и људи ће у толико бити честији и срећнији у колико наука буде више редуцирала идеално, апсолутно, незнано, или како се већ то све зове“.

Само, сав свет не дели тај срећни ентузијазам. Чекајући неће бити с горега примити задовољства, што нам нуде, као што их Лајбниц зове, „уметности улепшавања“, улепшавања природе, улепшавања жалосног живота нашег. Није ли зар дивна ствар каква духовита реч Диме сина, каква шала Додеова, каква елегантна анализа Фељеова, каква оригинална формула Шербилејеова, какав опис Теријеов, какво пецкање Халевијево, или каква спекулација Ренанова? Што каква песма о срећи, није у стању и срећу да нам да, довољно је што нам, ма и за један сат само пружи извесно задовољство. *Разбијена ваза* Сили Придома, која је тако популарна, можда и одвише популарна, јер је узрок те се заборављају много јаче песме; Арверов сонет и толико других; каква нежна пронија Колеова, какав искрен и јак акценет у *Како Бог ствара душу*, све су то разна задовољства, и Зола тражи да их презиремо, Зола се љути што у Француској има толико осећаја и толико духа. Ах, како сте ви страхан човек, господин Зола!

Још кад би нам могли дати какав предосећај тих задовољстава што нам спрема научна ера која се наговештава. Али какав ће бити тај земаљски рај који ви назирете као у сву каквом, о ви, што нам забрањујете да сањамо? Ко вам даје право да идете против ваших

рођених доктрина, и да располажете оним што ће сутра бити о ви, што верујете само у стварност садањег момента? Сутра припада само спиритуализму. Неће ли према томе ваша нада бити само једна проста реминисценција, ваш Еден само стара Аркадија, ваша научна хипотеза само једна реторичка фигура?

То ће бити нешто сасвим друго. То је доказ да и наука, не само да не везује душу са стварношћу, него јој даје повода за све нова и нова путовања по земљама у којима се машта у толико радије бави, у колико су оне даље од стварности. Нека наука „тргује“ с Корнелом по Шпанији, нека с Расином и Волтером чини маља путовања по Истоку, нека походи какав хиндушки храм, или средњо-вековни донжон, или какву вилу у ренесансу, и све ће то њу само одвајати од савремене стварности. А кад се баш буде хтела подвргнути стварности, и зађе по улицама, завири у радионице, и у мрачна станишта, то ће чинити тек колико промене ради. Малаксао пишући своју *Госпођу Бовари*, Флобер седа и пише *Саламбо*.

Рано је дакле било жаљење Волтерово кад је рекао:

On a banni les démons et les fées;
 Sous la Raison les Grâces, étouffées,
 Livrent nos coeurs à l'incipidité,
 Le raisonner tristement s'accrédite.
 On, court, hélas! après la vérité;
 Ah! croyez-moi, l'erreur a son mérite!

Ни машта ни осећај нису ништа изгубили од својих права, и то нам је, шта више рекао један реалиста у једном од својих признања, која ми већ више не бројимо, и од којих би, једно једино било довољно да поруши читав један систем. „У нашој модерној истрази, после наших дисекција дана, (то говори један романо — писац), маштарије ће бити вечером будан сан свију величина, и свију лепота људских“.

Тај исти Зола, вели опет на другом месту: „И дан дањи пљескамо да се све тресе, кад год нас свије дах лирске појезије“.

А тако говорити, значи ни више ни мање, но осуђивати самога себе. Како, зар има у нама наклоности које ви нисте у стању да задовољите? Па кад је тако, зашто се онда борите против оних, који се труде да и те наше наклоности задовоље, и који су чак више пута у томе и успевали? Зашто им порицати и име романо-писаца и драмских песника? Кад хоћете да сте само посматраоци, којима је једини циљ да прибирате документа, зашто се онда и званично не ставите међ научаре? — Ако научари не премшљајући се много приме за сараднике људе који истражују сумњивом строгашћу, који само из речника знају и анатомију и физијологију и патологија, позитивна се наука може

похвалити да има један ред раденика више, али ни уметност ни појезија неће имати ни једног раденика мање. И уметност и појезија вршиће и на даље своју традиционалну мисију да задовољавају извесне наклоности наше душе, које наука никад неће моћи задовољити.

Ви ћете дакле, ил' раније, ил' доцније бити приморани да мењате фирму. Публика не воли да тумара.

Публика се кренула вама с оним најивним поверењем, које она благонаклоно поклања револуционарима у опште. Она вам тражи ма и најмање задовољства. Излазећи било из храма било из факултета, а пуна поштовања према науци и моралу, она је рада да се мало забави, одлажући за сутра бригу о свом васпитању. И ви сте је узели у своје руке одвелисте је пред слике што представљају дух незадовољства и порока. Увелисте је у моралну трулеж сумњивих станишта, фабричких радионица и алсана, и у материјалну трулеж болница, „Куће мртвих“. Она се буну, а ви се правдате говорећи јој како хоћете да навикнете њено око, око публике, „да добро запази животне сцене, и да се боље упозна с мрачним странама оне фатаалне слике што се зове судбина људи, како ће те јој тим дати „високу поуку о стварности“.

Публика се револтира и каже вам да није дошла да присуствује којекаквим „дисекцијама“, да се ње мало тиче хоћетели ви или нећете „до дна рити лешину људску“, као што то Зола каже. Ја нисам дошла да гледам растрзану парчад са лешине, каже вам публика, но жива човећа. А ви одговарате: Ми посматрамо парчад баш у том циљу, да их после скупимо и од њих начинимо „синтезу“. И то ће одиста бити лена синтеза, та ваша синтеза, лика страшнијег од сваког скелета, који се састоји из парчади, и који нам је у толико одвратнији у колико личи на крваво месо: једном речи синтеза одераног. И гледалац ће утећи, пошто ће му бити немогуће да дели ваш укус, укус „медицинара у врућици“, и биће убеђен да вештина негована на тај начин пропада.

А ако случајно те страшне привлачности гледаоца и задрже, то је онда само на штету и науке и морала. Јер не остаје он ту да се васпита и да се поправи, него да гледа, да се потреса, да се „емоцијонира“, као што би ми рекли, употребљавајући један од оних неологизама, за које многи, грешећи, држе да су непотребни, док су они напротив баш потребни, да представе ниске осећаје и грубе сензације што се данас траже. Наука отуда неће имати користи, јер ће на тај начин компрометирати своје достојанство, представљајући се на начине којима је циљ, да ласка нездравом љубонитству. Што се религије и морала тиче, реалисте не само да их компромитују, но су још и опасни за њих. И имају право и религија и морал што не могу да трпе те „проповеднике без мисије“. У томе погледу и ми се усуђујемо мислити као Депрео. Јер, или су и они проповедници, и као такви

само сметају професионалним проповедницима, или, тврдоглавији, немилостивији, желећи да утичу више на чувства него на душу, тежећи више материјалном но моралном прогресу, — стављају они пред дотле наивним људима, питања, која их доводе у јалова, ако не опасна узбуђења.

Кад се реформаторски дух пренесе са виших на ниже класе, он лако постаје дух револта и рушења: јављају се социјализам и ниҳилизам. Критика се није ни најмање преварила, кад је огласила за опасне *каменоломце* „иронију упућену на адресу наше индустријске цивилизације“, која још није била у стању да ослободи раденике од тешкога посла. Гледајте на пример најстаријег међ' њима: „очврстале му мишице дижу се и спуштају одмереношћу полуге. Ево, то вам је механички човек, или још боље механизирани, у очајном стању у које га је довела наша сјајна цивилизација, и наша несравњена индустрија“. Његов млади друг још је у жалоснијим приликама. „Спутан пре времена ланцима кулука, већ се расклиматао, рамена му се погурила, корак му млитав. пале му чакшире, јер у беди и заборавио је на своју личност, и на лакоћу, хитрост својих осамнаест година. Смрвљен у момаштву, неће дуго ни живети. Тако модерно робовање сатире читаве нараштаје још у раштењу њиховом, и тако постаје пролетеријат“.

Беранжеови *Guene* умели су бити и радосни, а *Рудари* Петра Дипона били су меланхолични:

Nous nous plairons au grand soleil
Et sous les verts rameaux des chênes.

Каменоломци су у оној душевној утучености, после које брзо долази буна.

Јер не буде дуго па се жалопојке претворе у горко сажаљење, а сажаљење у неодољиве жеље. У *Жерминалу* избија штрајк јер тако хоће логика ствари. Оно можда та логика тражи и шта више. Фикција у *Жерминалу*, почела је оно једном и да се остварује. И зато, не може се никад сувише често понављати оно, да је историја често допринио-сила стварању романа. Роман то данас враћа историји, јер роман све више и више ствара историју.

Нема спора да је беда људска велика поука за људе, нарочито кад беда долази као праведна казна. Али колико је опет незаслужене патње, које у овом свету немају никакве накнаде!

Па онда, ма како да су у животу многобројне, оне су расподељене. Оне су, као и они јексери о којима говори Босије, који гледани искосо с једне стране образују једну непрекидну линију, и ако су јексери ударени на растојању један од другога. Али у драми и романима дидактични реализам као да сматра за дужност да увеличава патње ако нису баш тако велике, и да их прави несношљивим ако су озбиљне.

То и jeste узрок што нам неки романи Елијот-ови, Толстојеви и по-
 неки романи наших земљака — просто душу муче.

Многи неће пропустити ову прилику а да не кажу, да су пло-
 доносне те и такве муке, и да их треба нарочито тражити и благо-
 сиљати. Само, ми у то не верујемо. Може реалиста срањивати себе
 с оцем Хорацијевим, кад је он упозоравао свога сина на зле после-
 дице порока, од којих је хтео заштитити га, илп с оним наставницима
 који налазе за сходно да воде своје — ђаке у извесне патолошке му-
 зеје, — по нама то само убија чедност у младим душама. Ако су те
 душе још мировале, зашто их узнемиравати? Од увек је рђав пример
 само био почетак рђавој навици.

Не постају одважне само „прокураторске жене“ читајући „По-
 следње дане једнога осуђенога на смрт“ Спектакли, па јављали се
 они ма у којој форми: било књизи, било слици, било афишу, — по-
 тресају и најјаче душе.

Кад драма „Краљ се забавља“ буде већ пред крајем, трепавице
 се не влаже, јер гледаоци нису разнежени; али су им погледи крути,
 дисање им је учестано, лица су им контрактирана као под каквим
 физичким болом, и сва сала, заједно с Бланшом и Трибуле-ом као да
 пролази кроз мучилиште.

Ако би после тога публика чекала да се дигне завеса; ако би хтела
 да види убијену Бланшу живу поред свога оца, то не би било с тога,
 што би, као и других дана, хтела да поздрави чувене глумце, не би
 било с тога, што би хтела саму себе да разувери, и да прибави мира
 и спокоја, које је античка уметност, савршенија од наше данашње,
 увек пружала на крају представе душама гледалаца. Публика осећа
 потребу да се увери, да су све страхоте које је видела само неки
 тешки снови. Због тога многи се дижу и одлазе енервирани, у дрхта-
 вици, решени да се не излажу често таквим потресима, који отупља-
 вају осећаје и моралну организацију доводе у неку врсту *delirium*
tremens-a. Ко пак такве сцене до краја гледа даје доказа да му је
 дух, честим таквим јаким емоцијама блазиран, а што је жалосније од
 свега осталог, пошто је највеће зло које човека може да снађе то,
 кад изгуби способност паћења. Јер патити значи осећати, и онај који
 не осећа, тражи у стварности сензација које му роман не пружа,
 тражи их па макар и у злочину и у самоубиству.

И реализам уметности за уметност има исто тако убитачних после-
 дица за морал. Али и осим тога тај реализам компромитује морал и
 самим принципом својим. Међутим тај реализам тврди да не вређа
 морал. На жалост, баш и да не вређа морал својом тенденцијом да
 каже оно што је забрањено, својом предилекцијом за предмете дуб-
 ричне, за рафиниране и куриозне пороке и за „цвеће зла“ скарадним
 речима, циничким излагањем сензуалних описа, својом афектираном

одвратношћу према „буржоаским врлинама“ — ипак његова неутралност била би само привидна. Шта више, баш и његова индиферентност само је једна негација, јер је њен *raison d'être* у презирању разлике између доброга и злог, пошто из својих дела искључује и најмањи елеменат морала.

Због те искључивости реализам уметности за уметност кажњен је у толико, што је тиме изгубио у достојанству. Јер, ограничавајући се на стварању „природне историје“ сензације и страсти, не водећи рачуна о отпору воље, он се своди само на то, да нам лиферује прегледе, слике и дескрипције. Тај реализам у поезији је оно исто што је у елоквенцији демонстративан или епидиктички начин: главно му је експозиција а не дебата. Он оставља идеализму, најпривлачније предмете, предмете, који директно стављају на сцену личност човекову, то јест интимне борбе које воде порекло било из традиционалне борбе дужности са страстима, било из оног модернијег сукоба сумње и вере, разлога и осећања, који прогрес науке и позитивне философије само још више заоштрава.

Остављајући тако у страну све што подиже човека, сав посвећен забави, тај реализам не стиче лако симпатије и поштовање. И најбоља публика не мучи се много око избора својих задовољстава, али ипак прави разлику, међ' њима, и оставља себи право да оцењује оне који му та задовољства прибављају. Публика не радо одлази у најниже талог порока, само не љути се баш тако много, кад јој какав песник или романописац тај талог представи као у каквом огледалу, пошто у томе случају може само своју машту да упрља. Само све те публика цени с висина. Она одлази к њима у њихова позоришта, у њихове радијонице, у њихове књиге да се за мало растали, али никако не постаје с њима интимна. У души ће их увек осуђивати што потцењују живот; што на њ' гледају само као на позорницу, на којој се људство мучи, пати и умире ради њиховог задовољства, и верује, да би њој, публици, чинили много више добра, кад би сами били више узбуђени.

Према свему томе, публика ће на крају крајева онима који је само забављају претпоставити оне, који се труде да је препорсде. Само, неће бити обвезна да се преда ни једнима ни другима.

Између мишљења Малербовог, који тврди: да је држави један песник толико исто користан колико и какав добар играч на куглани, и мишљења Прудоновог, који придаје уметности социјалну мисију, постоји једна доктрина, против које стоји само њена умереност и потпуна мудрост. Треба отворено рећи: уметност и поезија нису добиле од Бога мисију да васпитавају. Оне имају нарочито, *sui generis* дејство, које се сасвим разликује од задовољства које нуди савршена имитација, и које су врло лепо назвали, „племенита делектација Лепога“.

И то се попресе осећа но што се може дефинисати. Можда то нарочито почива у самој врлини изражавања. Факт је да се већина људи не разуму у аналисању својих импресија, нити има један поглед на своје идеје, и труде се да изразе оно што осећају језиком, којим никако не могу да владају. — И људи пате због те конфузије коју осећају, и којој не могу лека да нађу.

И према томе, привести крају њихове немоћне аспирације значи олакшати им. И зато су људи и захвални артистима и песницима, који истражују најмагластије и најнеопредељеније њихове осећаје, и из „из мрачних дубина осећајности доводе их до самопознања“. Из тога се развија некаква драж, која не само да унаваљује ма коју од наших способности, но их на против све буди и оживљава. — Кад је душа под осећајима те дражи, она ужива у задовољству емоција без потреса, и у сузама без горчине. И ма како да се душа осећа једна и угучена, она осети више нежности у вољењу, више разлога у суђењу, више снаге да чини добра дела. Курбе није прави пријатељ народа: он је оклеветао своје *Каменоломце*. Ако их негде на путу за Орнан сретнете, кад дођете близу њих запевајте какву жалопојку фран-контоаску. Видићете како ће се насмешити симпатичним и добрим осмејком, јер да би, ма и за најкраће време, заборавили декламације демагошких агитатора, довољно је и да само чују каквог пролазника да певуши какав од стари провинцијалских рефрена.

И тако, и наша критичка посматрања воде нас истим закључцима, којима нас је довело и историјско проучавање, то јест, формалној осуди реализма.

„Душа је лира“ рекао је Платон. Јест, то је лира чију хармонију ствара концерт наших подобности.

Тај концерт реализам руши, било тиме што ништи општи акорд наших сила, стварајући од уметности роба, или угњетача науке и морала; било тиме, што ремети нарочити акорд наших двеју естетичких подобности, покушавајући да уништи личну консенцију у корист операције.

Тада се човек растужује јер не чује више симфонију свију својих унутарњих гласова, пошто му се чини, да су се у њему покидале жице које су некада дрхтале. Позната је дивна *Меланхолија* Алберта Дирера. Седи, скупила је крила, косе јој падају у неред; не гледа више инструменте уметности и науке што јој леже код ногу; на колену јој лежи затворена књига, и рука јој принесена непотребном компасу. Шта је се тичу сви ти предмета. Наука којој је веровала издала је. Посматрање открило јој је само факта. И с тога сања. Главу је наслоњила на руку, машта јој блуди по мрачном царству снова, и укочени јој поглед дуби даљине бескрајнога мора.

Песимизам је природна последица натурализма, јер, у последњој анализи, реализам је артистичко растројство, којем је врло често узрок морално растројство.

КАПЉА МЛЕКА У СТОКХОЛМУ

Потреба васпитања тако је очевидна, да је не треба ни истицати. Свако дете у свакој земљи и у сва времена ваља да постане користан члан друштва, у коме се родило. За све време, докле се уопште може васпитно утицати на њ, нарочито је потребно обраћати пажњу на његов телесни развитак. Отуда васпитање и почиње одмах од колевке. Неразумно неговано дете може и пре оног времена, кад управо почиње право васпитање, сасвим и нестати с лица земље. Штогод је човек млађи, све то више има опасности по његов организам. Нарочито ово вреди за прве године детињег живота. Свакојаке болести, отуд, из године у годину сахрањују милионе и милионе деце. Статистичке цифре о томе и нехотице изазивају у сваког народног и дечјег пријатеља читаве ројеве мисли. И овако није само у овој или тек оној земљи, него на целој нашој планети. Обратити пажњу на то и порадити на томе, да се те ужасно велике цифре смање, одиста је задатак свих оних, који желе добра својој земљи и човечанству.

Професор дечијих болести у Петрограду г. Н. Гундобин, приредивши пре неколико година јавно предавање „О бризи и васпитању младог поколења“, одмах у уводу нарочито истиче ту ужасну смртност код деце, наводећи и цифру о томе из разних јевропских држава.

„Обратимо ли, вели он, сад пажњу на смртност у Русији, на цифре које обезбеђују будуће растење целе нације, онда добивени резултати нехотице изазивају човека да се замисли. Општа цифра смртности износи у Русији 36 на 1000, док у Шведској 16, у Енглеској 18, у Француској 22, а у Немачкој 26. Тако примера ради, у Шведској и Француској од опште цифре смртности долази на децу до 1. године живота 18%, док је смртност деце у многим ујездима 42,5%, т.ј. дваред већа упоређена са Француском и Шведском. Сем тога, има ујезда где $\frac{3}{4}$ опште годишње смртности пада на децу до шест година живота. Краће и простије речено, дејча смртност у Русији јавља се као грдно велика епидемија из године у годину, али, док разне заразе, н.п. колера односе стотине пљада жртава само периодски, дотле наша деца умиру сваке године без разлике. И докле нас ужаси колере изазивају сместа утрошити милионе у новцу, докле они привлаче општу пажњу и докле се ради њих улажу силна средства и грдно велики напори, дотле дечја

смртност тихо и немилосрдно односи стотине иљада невине деце из године у годину, беспрестанце и без задржавања. Колико узалудног трошка, бриге и неге, колико изгубљеног напора, времена и средстава одлази зеједно с овим помрлим малецним створењима. Колико је грдно велики губитак с економске стране код народа! Превелика децја смртност у Русији представља велико зло; борити се с њиме неизбежан је задатак свих оних редом, који воде бригу о народном здрављу¹.

Откуда долазе те грдно велике цифре децје смртности у свету? По г. Гундобину узроци те смртности деле се на *чисто економске* и на *културне*. „Чисто економски узроци састоје се у суровим условима сељачког живота — рђав стан, рђаво одело, тешки напори, нарочито сеоског женског света. Културни опет састоје се у некултурности сеоског становништва, у његовом потпуном незнању најосновнијих хигијенских правила. Убуђао хлеб, домаће бапско лечење, празноверни обичаји, то су, ето, ти силни фактори, који, удружени с другим, условљавају умирање руске деце. Значење и улога културних услова у ствари децје смртности, може се очигледно илустровати цифрама *Zahlen zeigen wie die Welt sich regiert* (Бројеви показују, како свет собом управља). Тако је др. *Шикољски* показао, како у Пермској губернији умире код православних сељака у првој години живота од 1000 деце 342, док у мухамеданаца, који живе упоредо и у истим економским условима, умире свега 142. У православних смртности деце до прве године живота претпоставља 45 рођених, а у мухамеданаца 13. Једино објашњење наведеној грдној разлици у децјој смртности православних и мухамедоваца састоји се у обичају хранити дете мајчиним млеком до краја прве године живота у Татара, док наше сељанке или сувише рано остављају то храњење или га замењују одмах од првих дана омиљеним кашама, хлебом или другим чим, што је само за одрасле“².

Да се смањи децја смртност пре педесетак година дошли су у Француској на мисао, да се оснују нарочити заводи за одојчад, од које онајвише умире у свима земљама. То су човекољубиве установе, храњење и подигнуте приватним средствима, којима је циљ бесплатно разумно неговање деце на сиси и које носе име *капља млека* (*Goutte de lait*). Добри људи, организовани у друштва, најме стан од неколико соба и кујне. Једна или више соба одређује се за смештај децјег рубља, флаша и сисалака, као и другог материјала; друга опет удеси се за примање одојчади коју саме материце доносе ради уписа или ради мерења и лекарског прегледа; трећа се одреди за канцеларију и дежурног лекара; четврта опет за послугу. Кујна је овде онајважнија. У њојзи се под

¹ О прирзрвни и воспитанин молодого поколвнија. Публичная лекція профессора дѣтскихъ болѣзней *Н. Гундобина*. Петроград 1.01. 8 а 31 с. (с. 1. и даље).

² Тамо, с. 3. и д.

лекарским надзором спрема млеко за одојчад. Оно се прво стерилизује, т.ј. пусти се пара да дваестак минута дејствује на флаше, напуњене с млеком, чиме се униште све заразне клице, којих има или којих би било у млеку и у води, јер, сем целог млека, деца добијају за храну и смешу од млека и воде, помешано с нешто млечног шећера.

У нарочите дане и часове — обично дваред недељно — примају се нова деца. Први пут мајка је дужна доћи заједно с дететом. Тада саопштава детиње име и презиме, место становања, као и то, ко ју је препоручио, да ли лекар или какво човекољубиво друштво за помагање сиротиње, које увек тачно зна, ко је каквог стања и заслужује ли какву помоћ, па и капљу млека. После тога, дете се измери, лекарски прегледа и онда му се одређује млеко, које је згодно за његово здравље и узраст. Изјави ли мајка, како јој је потребно и рубље за дете, онда ће и то добити бесплатно на зајам. Доклегод траје помоћ из капље млека, она ће добивати и рубље, али је дужна чисто га држати и крпити, а кад јој дете више не потребује ту помоћ, онда ће га чистог и окриљеног вратити, да се њиме користе и друге матере. И ово није још све, шта предузима капља млека. Она се брине не само да деца добијају здраву храну и згодно рубље, него пази најбудије и на то, да ли се она правилно употребљава, као и на то, да ли дете живи у чистоћи. Ради тога друштво штампа нарочита упутства за матере, где им се каже, како имају употребљавати млеко и држати дете у реду и чистоћи. А да би се матере контроловале, а неискусене упућивале и усмено, друштво шаље сваки дан своју дадиљу или какву милосрдну сестру у стан сваке матере, која ужива помоћ из капље млека. Сем тога, матере доносе децу сваког месеца дваред у завод, где их лекари понова мере и прегледају. Име и презиме сваког детета, његова тежина на дан пријема и при доцнијим мерењима, његов узраст, врсту млека, којом се храни итд., све се то уписује у нарочиту књигу, која сваком може показати и напредовање сваког детета и корист ове установе по сиромашни део становништва оног места, где капља млека врши свој благотворни посао. Као што је речено све ово чине матере бесплатно, али ако разбију н. п. флашу од млека, онда су дужне платити, колико већ стаје.

Корист од оваквих завода очевидна је, јер

1) пружа деци неопходни лекарски преглед, без чега би много дете умрло пре времена или се не би онако развило, како би могло по самој својој природи;

2) даје деци само онакву храну, каква је за које дете понајкориснија;

3) спречава свако неразумно храњење одојчади храном одраслих људи;

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.univ.rs

4) утиче на самољубље матера, које теже, да не заслуже укор од друштва;

5) неискусним матерама даје потребне упуте и савете;

6) уклања предрасуде и празноверице при гајењу мале деце;

7) спасава иљаде и иљаде деце од смрти и свакојакних болештина и мана услед неразумног неговања;

8) без таквог завода многа и многа сиромашна мајка, која сама или упоредо с оцем мора тешко радити за насушни хлеб, не би била у стању и при најбољој вољи отхранити на паметан начин своје још нејако детенце.

Гдегод је само основана капља млека, свуд скоро без изузетка матере се са захвалношћу користе овом установом и најусрдније врше све, чему их лекари и друга лица из друштвеног персонала уче и светују. Отуда се највише личности у свима земљама интересују за капљу млека, а интересовање уопште тако је велико код свих друштвених класа, да се све заводске потребе подмирују из добровољних прилога у новцу и у натури. Добри људи драговољно бесплатно дају све, што је заводу потребно — флаше, запущаче, сисаљке, рубље, инсталују осветљење, фарбају патосе, поклањају завесе, намештај итд.

Овде мислимо сад изближе упознати читаоце са Капљом млека, која је отпочела свој рад децембра 1901. у шведској престоници Стокхолму потпуно од приватних средстава и с приватном иницијативом. Пошто се показало, да је покушај добро иснао за руком, то је крајем марта 1903. године основано у томе месту друштво под тим именом. У току 1902. године о трошку завода неговало се 35 деце, а доцније тај је број знатно порастао тако, да је крајем 1903. године 75—80 деце дневно добијало храну и све друго од друштва. Стокхолм је послужио за углед и другим изведским и норвешким варошима, јер ове и прошле године организована су слична друштва у неколико места. Интерес за ствар капље млека стално расте, а прошле године узела је сама *кронирикеса Викторија* то друштво под своју моћну заштиту.

Овај је чланак написан на основи два извештаја, који су нарочито штампани за педагошко-индустриску светску изложбу *Двтскиј мѵрз*, која је отворена крајем 1903. године у Петрограду. Први је на руском језику, штампан на два листа картона, а други печатан је на француском језику под насловом „Капља млека у Стокхолму од д-р М. Блаументала“ (*La goutte de lai à Stockholm par le Docteur M. Blumenthal*), Стокхолм 1903. (оштампано из *Eira* бр. 11 од 1903.) на 15 страна мале осмине и са четири слике, које представљају сцене из живота и рада друштва Капље млека у томе месту.

Ево тог другог извештаја годово без измене и у целини.

* * *

13. децембра 1901. године ствар капље млека први је пут изишла пред шведску публику. Друштво Капља млека коначно је основано у Стокхолму марта 1903. године. Ево првог параграфа друштвених правила: „Друштво има задатак давати сиромашној одојчади у Стокхолму, коју њихове матере не могу хранити, храну, која је потребна деци на сиси. Заводи, нарочито организовани у томе циљу, бесплатно ће раздавати сиротињи млеко, према потреби саме деце“.

Иако је идеја тога предузећа француског порекла, опет није служио никакав иностран углед за организацију таквог завода у Стокхолму. Кратак оглас у *Стокхолме дагблад*-у у пролеће 1901. године скренуо је први пут пажњу наше публике на ту ствар. Овај ми је оглас донео посету једног лица, које се интересује за децу. Оно је дошло до мене, да ме пита за моју мисао, да ли је могуће и да ли би било умесно учинити у Стокхолму покушај ове врсте. Слична мисао одушевљава сваког без разлике, ко разбира за бриге, што их људи улажу око деце. Отуда сам прихватио сав срећан прилику, која ми се пружила, да организујем такав покушај. Јер одиста ваља сматрати као покушај ову ствар све дотле, докле се не стече уверење о потреби такве ствари у нас.

Са редствима, која су ми била стављена на расположење, ја сам отпочео проучавање у јесен 1901. године. Да бих што брже и поузданије изишао на прави пут, ја сам потражио савета код г. д-ра Ивара Андерсона и г. инспектора јавне помоћи Алб. Линдблома. Ја сам био тако сраћан, да их заинтересујем за ствар и захваљујући њиховим добрим саветима, организација се свршила релативно и лако и јевтино. Зато се користим приликом, да им изјавим своју највећу захвалност на њиховој помоћи.

Сад је ваљало организовати целу ствар штогод је било могуће простије и практичније. Нарочито је требало почети у оним деловима наше вароши, где је тако нешто било понајпрече. За то смо узели под закуп стан у парохији Св. Катарине, где је понајвише сиротиње. Издаци за намештај нису бог зна колико износили. Захваљујући доброти неколико лица, завод је врло чист. Поклонили су нам линолеума, намештаја, завеса, цвећа итд., а инсталација гасног осветљења извршена је бесплатно. Апарате за стерилизацију, цуцле, зашупаче и сисаљке добили смо на поклон, а за јевтину цену набавили смо све остало, што нам је требало. Почетком децембра 1901. године могли смо приредити прве огледе стерилизације и уверити се, колико времена треба за стерилизацију.

У исто време послали смо лекарима неких квартова, које смо нарочито изабрали, овај распис:

„Господине докторе, Част нам је известити вас, да смо у стању бесплатно раздавати сиромашној одојчади стерилизованог млека за храну.

„У случају, да желите обратити пажњу своје клијантеле, да се користе овом установом, онда јој подајте нашу адресу, која је В. Nytorrgsgatan бр. 25., као и наше време примања, које је уторником и четвртком од 1 до 1^{1/2} часа после подне, почевши од првог дана месеца децембра.

„Сваки, ко би желео изближе се упознати с овом установом може нас посетити у време примања.

„Стокхолм, новембра 1901. Ивар Андерсон, М. Блументал, А. Линдблом“

Стан, који имамо, у партеру је и има четири собе, кујну и пред-собље. Три су собе, као и кујна, мале, али чекаоница је велика и има пет прозора. Једна соба служи као кабинет за лекарско примање, једна је одређена дадиљи, а друга њезиној помоћници. Последње две собе садрже уз то наш магацин децјег рубља итд.

Да нека мајка унише своје дете код нас, одредили смо нарочите услове. Ми јој тражимо, да поднесе уверење од лекара, од ротемана (најстаријег чиновника једне варошке секције) или од парохиске сестре. Ми се, уосталом, и сами извештавамо, да ли мајка не може сама дојити дете. Али већина их то одиста не може. Доста је кад човек само погледа на њихово лице, па да види на њима трагове највеће оскудице. Од таквих се матера не може очекивати да саме доје дете. У случају, да мајка не може донекле или потпуно дојити своје дете, наша се помоћ састоји у томе, да јој дајемо полупорције млека. Ове су мајке, уосталом, дужне радити по цео дан разне послове ради одржања породице.

Исто тако тражимо, да се деца доносе бар дваред месечно, да се лекарски прегледају и измере. Ако је потребно чинити то двапут недељно, онда и то радо чинимо свакој матери.

Дадиља је дужна цело пре подне обилазити одојчад, како би се уверила, да ли се врше лекарски прописи.

Кад дете дође први пут у Канљу млека, онда се врши потпун лекарски преглед. У регистар се уписује име и презиме, узраст и адреса сваког детета. Исто тако извештавамо се, да ли дете доји мајка или друга каква жена и да ли ју је препоручио лекар, ротеман или парохиска сестра. Дете се потом мери, мера се уписује у нарочиту књигу и одређује му се дијета, згодна за њ. Свака мајка добија од нас по један примерак наших унута, а ми од њих тражимо непрестанце, да их се тачно придржавају. Ево их:

Упутства.

1. Држите цуцу с млеком на хладном месту.
2. Узимајте млеко онако, какво вам се издаје и ништа му не додајте; онакво, какво је, баш је за ваше дете добро.

3. Узгрејте млеко до 30° или 35° Целзијевих тако, што ћете цуцлу метнути у шерпењу пуну хладне воде, коју ћете загрејати.

4. Потом извадите запушач и увуците чисту сисаљку у цуцлу.

5. Дајите детету јести само у означено време.

6. После сваког оброка оперите детету најбрижљивије уста чистом водом.

7. Цуцлу ћете, кад се испразни, добро опрати.

8. Брижљиво исперите сисаљке, па их онда исплакните више пута у хладној води, коју сте пре тога скували.

Дваред недељно, уторником и четвртком, између 1 и 2¹/₂ часа ја сам у заводу. Тада приступамерењу и одређивању дијете. Сваки дан, и недељом, завод је отворен од 12 до 3 часа, како би свет могао доћи по порције препарованог млека.

Да би читалац могао сам судити, шта се ради у време при-мања у Капљи млека, ја ћу изнети овде шта радимо и како.

Од 6 до 7 часова изјутра долази нам млеко, које смо поручили дан пре. Дадиља га узима и приправља млечне смеше, које су, ради лакшег вршења послова, нумероване римским бројевима до четири.

№ I састоји се од 1 дела млека и 2 дела воде;

№ II састоји се од 1 дела млека и 1 дела воде;

№ III састоји се од 2 дела млека и 1 дела воде;

№ IV састоји се од чистог млека.

Ми употребљавамо искључиво млечне смеше, јер колико су добре смеше од павлаке, толико су и скупе тако, да их не можемо употребљавати бар за прво време.

За сваки литар воде, који се сипа у млеко, додаје се 50 грама млечног шећера. Смеше се сипају у цуцле модела професора г. Медена, препоручене за одојчад. Цела порција, коју одређујемо кад коме треба, састоји се од 1¹/₂ литра. Грлићи од флаша обмотани су пант-љикама разне боје, од којих свака представља једну од четири смеше. На тај начин не грешу се при раздавању. Кад се флаше напуне и затисну запушачем од каучука, онда се међу у металне котарице, које се потом носе у апарат за стерилизовање.

Данас имамо два таква апарата, од којих сваки садржи 120 флаша. Апарати за стерилизацију цилиндри су од бакра, изнутра калајисани и снабдевени заклопцима, који добро затварају. Усред тих заклопаца налази се стоградусни термометар. Рука на дну доводи цилиндар у везу с једним резервоаром воде, одакле излази показивач нивоа, који чини, да се види висина воде у резервоару, како би се избегло, да се не загрева празан апарат. Испод резервоара налази се гасна лампа са 14 пламенова, јер се кување врши гасом за осветљење. Цилиндар од бакра обмотан је филцом, на шта долазе дашчице од дрвета.

www.unis.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Кад се напуни резервоар с водом и кад се метну котарице са млеком у цилиндар и кад се заклопи, онда се упали гас. Кад термометар показује, да је пара почела куљати у цилиндар, онда се пусти, да подејствује двадесет минута. Пошто су котарице постојале у пари, оне се дижу, да начине места другим. Данас се тако стерилизује 600 флаша дневно.

Могу тврдити, да се млеко потпуно одржава, јер сваки дан у лето 1902. године, ја сам остављао у кујни две флаше од сваког млека. Пошто је садржај остао апсолутно исти, то сам закључио, да је добро стерилизовано и да може одговорити задатку, тим пре, што је млеко одређено да се чува само 24 часа.

После стерилизације млека, флаше се слажу у групе све по осам, а свака група носи име и адресу детета, за које је одређено.

Уподне долазе за млеко, а раздавање надгледа дадиља и њезина помоћница. Флаше су дужне матере вратити лепо опране. Оне се понова перу код нас у соли соде, потом се добро исплакну и најзад се обрну, грлићем доле, да се осуше на нарочитом столу.

Сваком се детету бесплатно даје по две сисаљке, које се замене другим, кад се покваре. Разбијене флаше и загубљене или покварене запушаче од гуме матере су дужне накнадити о свом трошку.

У један час сваког уторника и петка, добијам нове пријаве. Децу одмах измерим и одређујем потребну дијету. Болесна деца шаљу се кварталном лекару или у клинике, јер ми не издајемо лекове. Уосталом никад не недостаје лекара, који бесплатно лече. Данас се премери сваки пут на дваестак деце. Консултација се обично свршава око два часа.

Моје је некуство за прошло време не може бити повољније, јер тешко би се нашла публика, која би више признавала наш труд. Мајке нам слушају наредбе веома радо, а особито се интересују за резултате мерења. Оне разумеју свој посао око деце, међусобно се саветују и топло препоручују ствар Кањље млека. Готово то чине и сувише топло, јер молбе за пријем толико нам стижу, да их све не можемо задовољити услед слабих средстава. У овом тренутку кад пишем ово, седамдесет и петоро деце троши наше млеко.

Матере могу доћи до три часа по млеко. После подне сваког дана одређено је за чишћење материјала и за дадиљино облажење дечијих мајака.

Ми позајмљујемо дечјим матерама и дечије рубље, ако им је потребно. Ми чинимо ту позајмицу зато, да научимо матере, колико је то могуће, држати рубље у добром стању. Ми им казујемо, како ми потпуно знамо, да се рубље мало по мало квари услед свакодневне употребе,

али како ће то рубље постићи свој циљ само тако, ако се уредно пере и крпи. Наш је магацин рубља врло велик и скоро непрестано у употреби, а матере уопште добро поступају с њиме.

Почетак је био скроман, али сваки дан наша ствар напредује. Децембра 13. године 1901. десет се мајака јавило с децом, све с препоруком од парохиских сестара.

Од њих све нису биле с условима, да се користе нашом установом, јер многа су деца већ била од године дана. Сезона није била таква, у којој је одојчад понајвише изложена болестима, које се избегавају згодном дијетом. Мало после тога, лекари су нам почели слати децу. У години 1902. уживало је тридесет петоро деце сваког дана млеко и друге потребе. Ове се године (1903.) тај број још више повећао тако, да смо били приморани с обзиром на штедњу, ограничити тај број на 75 дневно.

Да се не би мислило, да сам резултате представио из године 1902. веће, но што су, то их овде ниже прегледно износим у овој табlici. Њу бих могао пропратити с коликогод се хоће речи, али ћу пустити саме цифре говорити. Други пут надам се, да ћу моћи ову таблицу повећати и показати још и лепше резултате. (Види табеларни преглед на 206 и 207 страни).

Искуство, достигнуто 1902. године може се сматрати, да храбри на даљи рад. Подстакнут надом, да ћу моћи колико-толико допринети овом човекољубивом делу, ја сам се потрудио, да читаоце упознам, колико умем, с Капљом млека

Истина, напредак је био спочетка мали, што је уосталом увек случај, али данас Капља млека чини се да се оснива на чврстом темељу и да ће на многу децу благотворно утицати, без чега би сирота дечица остала целог века неподобна за живот.

Ми смо били тако срећни видети интересовање, које све то више расте, код лица, која су подобна помоћи овој установи. Најбољи је доказ то, што је друштво Капља млека, чим је било основано у Стокхолму, наишло на многе добротворе.

У *Готембургу* — главном месту у округу истог имена у Шведској, друга варош у тој земљи, са тако сто иљада становника, у којој је владичанска столица и у којој је особито жива поморска трговина — капља млека већ постоји и мислим, да се већ ради на томе, да се оснује друштво, коме ће бити циљ основати што више филијала. Како у *Малмеу* — окружној вароши у истој земљи, са тако четрдесет иљада становника, живом трговачком месту — тако и у *Норшепингу* — фабричком месту са тако триестак иљада становника — основана су друштва. Исто тако сам сазнао, да ће се организовати капље маека

Број	Имена	Прво мерење у грамовима	Последње мерење у грамовима	Прираштај тежине у грамовима	Број дана храњења	Прираштај тежине дневно у грамовима у округлај цифри	Старост при примању
1	S. A. P.	10.000	10.700	700	102	7	8 $\frac{1}{2}$ мес.
2	M. H. E.	6.300	9.400	3.100	383	8	4 $\frac{1}{2}$ »
3	S. R. B.	4.500	10.500	6.000	383	15	1 »
4	A. J. J.	4.675	11.000	6.325	383	17	2 $\frac{1}{2}$ »
5	H. G. B.	5.175	5.325	150	18	8	4 »
6	N. A. B.	6.650	9.425	2.775	214	13	5 »
7	R. H. T.	3.500	8.850	5.350	383	14	4 $\frac{1}{2}$ »
8	A. M.	3.350	8.200	4.850	350	14	1 $\frac{1}{2}$ »
9	K. M.	3.200	8.800	5.600	383	15	1 $\frac{1}{2}$ »
10	A. G. J.	7.500	7.925	425	75	6	10 »
11	E. M. A.	6.125	7.650	1.525	171	9	6 »
12	A. D. E.	4.075	7.800	3.725	379	10	1 $\frac{1}{2}$ »
13	M. E. S.	7.350	8.200	850	123	7	8 »
14	K. A. K.	3.975	7.600	3.625	233	15	1 »
15	S. E. E.	3.900	10.225	6.325	372	17	1 $\frac{1}{2}$ »
16	S. F. A.	2.875	4.600	1.725	213	8	1 $\frac{1}{2}$ »
17	E. T. J.	4.500	6.200	1.700	95	18	2 $\frac{1}{2}$ »
18	A. S. J.	4.950	7.150	2.200	95	23	2 $\frac{1}{2}$ »
19	N. J.	5.000	6.200	1.200	66	18	2 $\frac{1}{2}$ »
20	J. F. J.	5.825	8.550	2.725	248	11	6 »
21	B. E. J.	5.925	10.400	4.475	246	18	6 »
22	V. L. B.	8.700	10.000	1.300	91	14	10 »
23	H. L.	3.125	2.750	—	18	—	3 дана
24	V. K. H.	6.400	7.200	800	105	8	8 $\frac{1}{2}$ мес.
25	N. D.	4.000	9.600	5.600	351	16	1 $\frac{1}{2}$ »
26	A. K. H.	6.500	7.225	725	97	8	8 $\frac{1}{2}$ »
27	B. F. L.	7.700	10.075	2.375	210	11	5 »
28	S. H. E.	6.600	7.500	900	121	7	8 »
29	H. N.	3.400	3.675	275	53	5	1 »
30	M. B. P.	7.500	8.360	860	56	15	10 »
31	M. E.	6.200	6.000	—	57	—	7 »
32	A. H. A.	4.423	8.000	3.575	309	12	5 »
33	E. A. S.	5.200	10.400	5.200	309	17	3 »
34	K. A. B.	8.500	10.150	1.650	147	11	7 »
35	E. V. E.	5.250	7.900	2.650	271	9	5 $\frac{1}{2}$ »
36	N. L.	5.500	5.675	175	26	7	7 »
37	E. L.	4.450	9.600	5.150	271	19	7 »
38	R. A. L.	3.850	8.000	4.150	261	16	3 $\frac{1}{2}$ »
39	M. G. T.	4.770	5.225	455	25	18	7 $\frac{1}{2}$ »
40	S. M. L.	5.015	9.575	4.460	260	17	4 $\frac{1}{2}$ »
41	O. I. K.	4.025	8.250	4.225	253	16	2 »
42	S. A. G.	3.925	3.650	—	27	—	4 »
43	A. M. V.	8.125	9.100	975	105	9	8 $\frac{1}{2}$ »
44	E. M. E.	4.050	9.625	5.575	116	25	1 $\frac{1}{2}$ »
45	E. Y.	4.125	8.775	4.650	246	19	1 »
46	E. T. K.	4.000	5.500	1.500	243	6	1 $\frac{1}{2}$ »
47	J. M. M.	3.425	5.625	2.200	225	10	2 $\frac{1}{2}$ »
48*	G. A. B.	3.575	6.850	3.275	207	16	1 »
50	E. A. H.	6.650	10.100	3.450	197	17	3 $\frac{1}{2}$ »
51	K. V. L.	5.900	9.000	3.100	194	16	3 »
52	I. E. B.	5.700	8.650	2.950	194	15	5 $\frac{1}{2}$ »
53	E. V. E.	7.475	10.500	3.025	194	15	7 $\frac{1}{2}$ »
54	G. H. L.	5.350	8.300	2.950	194	15	2 »
55	V. H. V.	8.250	11.600	3.350	194	17	8 $\frac{1}{2}$ »

* У оригиналу су после ове цфре изостављени неки редни бројеви.

WWW.UNIBS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број	Имена	Прво мерење у грамовима	Последње мерење у грамовима	Прираштај тежине у грамовима	Број дана храњења	Прираштај тежине дневно у грамовима у околјој цнери	Старост при примању
56	I. M. A.	3.900	7.700	3.800	19	20	2 мес.
57	N. H. S.	5.825	6.200	375	183	2	4 ¹ / ₂ »
65	E. K. J.	3.550	5.000	1.450	159	9	1 »
66	P. G. S.	4.850	6.600	1.750	155	11	1 »
70	J. V. C.	4.050	—	—	12	—	1 ¹ / ₂ »
71	C. V. E.	3.600	5.600	2.000	127	16	2 »
72	S. K. B.	2.675	4.300	1.625	117	14	1 »
73	I. M. L.	5.500	7.500	2.000	110	18	2 »
74	A. S. L.	5.100	6.000	900	103	9	2 »
75	G. F.	6.100	7.200	1.100	99	11	2 »
76	F. S.	4.000	5.525	1.525	96	16	2 ¹ / ₂ »
77	K. J. G.	6.200	7.500	1.300	92	14	4 »
78	M. H.	6.100	7.350	1.250	72	17	2 »
79	K. I. M.	6.200	8.350	2.150	89	24	3 »
80	R. R. A.	3.100	3.800	700	35	20	1 ¹ / ₂ »
81	J. B. S.	7.500	7.825	325	57	6	6 »
82	R. U. B.	3.450	4.575	1.125	78	14	1 ¹ / ₂ »
83	A. C. G.	2.400	4.450	2.050	78	26	5 дана
84	A. S. G.	2.250	5.000	2.750	78	35	5 »
85	M. R. P.	4.325	5.600	1.275	71	18	1 мес.
86	E. F. G.	4.575	5.500	925	68	13	2 »
88	V. S.	3.850	4.700	850	38	22	1 »
89	A. F. F.	7.300	8.000	700	61	11	6 ¹ / ₂ »
90	E. M. P.	2.900	4.600	1.700	57	30	1 »
91	C. L. A.	5.100	6.425	1.325	54	24	2 »
92	G. A. V.	4.250	5.325	1.075	54	20	1 ¹ / ₂ »
93	P. F. G.	7.425	8.650	1.225	50	24	5 »
94	C. U. J.	4.275	6.000	1.725	47	37	1 ¹ / ₂ »
95	I. H. L.	3.250	4.125	875	40	22	2 ¹ / ₂ »
96	F. E. R.	3.650	4.500	850	40	21	1 »
97	R. V. L.	5.175	5.625	450	29	15	2 »
98	M. S. E.	3.500	4.000	500	29	17	1 ¹ / ₂ »
100	H. J. K.	7.850	8.000	150	22	7	7 »
101	G. V. P.	3.300	—	—	15	—	1 »
102	K. G. P.	5.700	5.800	100	15	7	2 »

и у *Уасали* — универзитетској и владичанској околјој вароши са тако петнаестак иљада становника — у *Гесфлеу* и *Карлстаду*. Прво је околјо место са тако дваестак иљада становника, а друго је владичанска околјо варош с тако десетак иљада становника.

У *Кристијанији* — главној вароши у Норвешкој, са тако педесетак иљада становника — тражили су ми обавештења о нашем заводу, а неколико одличних норвешких госпођа показале су велик интерес кад су посетиле Капљу млека.

Стокхолм је велико место — шведска престоница на многом острвљу, слично Петрограду, са тако двеста иљада становника — где има много деце, којима би добро дошла помоћ из Капље млека. Наша ствар има ту добру страну, што, помажући деци, ослобођава матере тражити храну гладној одојчади, коју је често тешко добити и за паре и све

то тако, да се матерама не одузима највећа срећа, да саме негују своју децу. Ово је милостиња, која се чини сиротињи, милостиња, које никад не може бити доста.

Маколико да нас задовољава, што дајемо јести седамдесет петорна деце, опет је тај број мали, јер постоје стотине одојчади, која трпи сваку оскудицу. Кад успемо отворити филијале у парохији Кунгсхолмену и у Адолф-Фредерику и кад они узмогну давати млеко бар стотини деце сваки, онда ће се моћи оценити вредност наше ствари са друштвене и хигијенске тачке гледишта.

То је циљ, коме тежи наша Капља млека.

Павле Ј. Мајзнер.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.slobo.rs

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

D-r Atanasie Marienescu. Piriї, Macedo — Romāniї ŝi Albanesiї, disertațiune istorica de —, membru al Academiei Romāne. Estras din Analele Academiei Rumāne, seria II, Tom. XXVI Memoriile Secțiunii Istorice. Bucuresti 1904. 4°, стр. 52 (Пагинација Анала Академије 117—168). Цена 0·60 дин.

И ако ова књига носи наслов Илири, Македо-Румуни и Арбанаси ипак је писцу главно да изнађе почетке историје Дако-Румуна, и да на супрот неких историка, нарочито страних, који тврде да су Дако-Румуни под Аурелијаном године 270—275. са свим напустили Трајанову Дакију и да су се сви повукли преко Дунава и Балкана и да су се настанили негде у Илирији или Македонији, па ту образовали свој језик и примили у њега арбанашке елементе, и најзад да су се у XII—XIII веку постепено вратили у Дакију — да дакле на супрот томе докаже да се Дако-Румуни нису ни покретали из Дакије, већ да су ту од досељења па до данас.

Да би ово најзад доказао пошао је са свим из почетка римског надирања на Балканско Полуострво, па казује најпре границе Илирика, који се дели на *Thyris barbara* или *Thyris nordica*, доцније *Illiris superior* на северу, и на *Thyris graeca* или *Thyris sudica*, доцније *Thyris inferior*; а за тим казује његову историју и римске инвазије: — Илири су били дрски као морски разбојници те су чинили велике штете трговини која је ишла из Италије Јадранским Морем. Због тога су Римљани били принуђени да их нападну и први њихов рат против Илира започео је 229 год. пре Христа, а већ 228 год. морали су Илири да пристају на услове који су им из Рима диктовани: неке вароши у Илирику постадоше трибуталне према Риму, а нека племена Исе, Корциреци, Атентани и становници Епидавра и Аполоније молили су да се приме као *socii Romanorum*. У даљим ратовима Римљани су све више напредовали у Илирику. 199 год. постадоше господари од Дрима

до Војусе у јужном Илирику, 168 год. заузеше део у северном Илирику, који се доцније назва Далмација, 157 год. заузет је град Delminium и покорени су Илири из његове околине, који признадоше власт римску и Римљани постадоше господари приморскога дела Далмације, 146 год. освојише Римљани Македонију, Тесалију и Ахају, које постадоше римске провинције са управом у Македонији. Напади и освајања римска настављена су и даље док 59 год. Илирик под именом Далмација није прокламован за провинцију римску. 6 год. по Христу побунише се Илири у Далмацији и Панонији у великој размери против Римљана. Буна је трајала 3 године, док 9 год. по Христу не би угушена а тиме би завршено и римско освајање започето 229 год. пре Христа, и Римљани завладаше Илириком од Саве до Војусе.

Илири су становали у Илирику као у главној области, који је у разна времена имао различито пространство. Илирик у ширем смислу протезао се по грчким и римским изворима између Алпа, Дунава и Јадранског Мора. Овако пространо име треба објаснити тиме што су у најстарија времена те територије насељавали народи илирског племена. Илири су даље становали на Истри, Венецији, Норичу, Панонији, Епиру, Македонији, Тесалији, Италији а на име у Јапугији, Капабрији и Месапији.

Иза тога казује г. Мариенеску како је Илирик био подељен у разна времена римске владавине (стр. 11—13). У погледу унутрашње организације Илирик се делио у три области (conventus) са главним градовима: Scardona, Solona и Narona.

За тим је говор о колонијама римским у Илирику (стр. 13—15). Онде где су били римски легиони образовале су се римске колоније не само ради одржавања заузетих земаља већ и ради умножавања римске популације. Римске колоније у Далмацији беху: Jader, Sicum, Salona, Narona, Epidaurus, Aequum, Acruvium, Lissus, Epidamnus, Apollonia, Bullis; а у Македонији: Dium, Pella, Casandria, Philippi; и у Епиру: Butrotum и Nicopolis.

Муниципије римске биле су: Senia, Burnum, Scardona, Rhisinum, Rhison, Delminium, Olcinium, Aequum, Dioclea или Doclea; а oppida civium Romanorum беху: Passim, Tarsatica, Fadestina, Rhisinum, Acruium, Batuanum, Olcinium, Scodra, Lissus, Nedinum, Denda, Curicta, Tragarium, Pharia; и у Македонији: Stobi.

Даље је говор о правноме стању у Илирику, о императорима који су рођени у Илирику, о илиривању војника и легија римских, о превласти Илирика у империји римској, која је настала прокламовањем за императоре људи који су рођени у Илирику и илиривањем римских легиона, о романизовању покорених провинција, које је настало после заузећа и које је било стални принцип државе римске, и најзад говори се о томе како се у почетку варварске навале латински језик

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

говорио у Дакији, Мезији, Илирији, Далмацији, Епиру, Панонији, Истри, и Македонији.

Најзад говори Г. Мариенеску о Македорумунима и Арбанасима.

После словенске навале на Балканско Полуострво један део Илира остао је на месту, а један се кренуо према југу, а исто тако је било и са Римљанима из колонија; и од римских колонија у Македонији данас су Македорумуни, а од старих Илира су данашњи Арбанаси. Народ који говори румунским језиком и који и данас станује у планинским крајевима Македоније, на Пинду у Тесалији и Арбанији и који се обично назива „Македо-Валахи“ или „Македо-Ром'ни“ није други народ до остатак римских становника или народа који је на томе земљишту романизован и који се испред навале досељеника повукао у планине. Колоније римске у Македонији састојале су се из колониста из Италије, које беху настањене највећим делом поред Илира. Због тога је језик македорумунски састављен из латинског елемента који почива на илирском слоју који је потпуно романизован. Из ових узрока македорумунски језик има неке речи и језичке особине заједничке са језиком старих Илира, а како су Арбанаси најближи потомци старих Илира, то онда македорумунски језик има нечега заједничкога и са арбанашким језиком. С обзиром на то што је Македонија освојена 168 год. пре Христа и што је од како је постала римска провинција, од 146 год. пре Христа до 106—107 по Христу кад је Трајан колонсао Дакију, прошло 252 год. излази да су у време Трајана Македорумуни били већ формиран народ и по томе старији од Дакорумуна. — Стари Илири су пак већим делом романизовани, и Арбанаси у ужем смислу судећи по језику су потомци делимично романизованих Илира, те по томе Арбанаси немају на земљи никога ко би им био тако близак као Македорумуни, који су највећим делом Илири, али потпуно романизовани.

После свега завршује Г. Мариенеску са Дакорумунима. Страни су писци, вели он, због тога што дакорумунски језик има веза са арбанашким језиком изrekli да су Дакорумуни 270—275 год. по Христу под царем Аурелијаном са свим напустили Дакију, да су се настанили негде близу Арбанаса или међу њима, да су ту у свој језик примили албанизме и за тим се у XII—XIII веку вратили као пастири у Дакију и заузели старе територије. Кад би ово било, вели Г. Мариенеску, ма у колико истинито, био би ма и један историјски податак о томе. Истина је да у језику дакорумунском има нешто језичких елемената који изгледа да су арбанашки, али ови елементи су из старине, не од Арбанаса већ од Илира арбанашких предака и потичу из 106—107 год. и из доцнијег доба, а на име из времена колонисања римских у Дакији под Трајаном и другим царевима из II и III века по Христу. Овај илирски елеменат ушао је у језик дакорумунски колонизацијом

из многих крајева у којима су становали Илири, а нарочито колони-
зацијом Илира, а на име Пируста из Илирика и легиона римских који
су регрутовани у Илирику, а нарочито легијом V македонском. Исто
тако у дакорумунском језику има претежно италијанског елемента,
али он није дошао непосредно из Италије, већ од предака итали-
јанских, који су претци и Дакорумуна, и то од 106 год. па на овамо.
Дакорумуни из године 270—275 па на овамо нису никад становали у
Илирику, Елиру или Македонији или ма где близу Арбанаса или међу
њима, због тога се нису ни могли враћати из тих земаља, већ су и
после повлачења римских легиона и многих грађана из Дакије ипак
остали перманентни у великом броју у Дакији. Проучавајући арбанашки
речник и граматику од Густава Мојера Г. Мариенеску је нашао: да
у арбанашком језику има латинских речи којих нема у дакорумунском,
да у арбанашком језику има и италијанских речи, нарочито из доње
Италије, из Апулије и Калабрије, где су становали и Илири, и где
и данас има Арбанаса, али у језику дакорумунском нема оваквих ита-
лијанских речи. Исто тако и у језику македорумунском има латинских
и италијанских речи којих нема у дакорумунском. Из овога пак из-
лази да Дакорумуни после 270—275 год. нису могли бити у Илирику
или у другим суседним областима, јер да су се вратили у Дакију у
XII—XIII веку они би понели у своме језику и латинске и итали-
јанске речи које се налазе у арбанашком и македорумунском језику,
однели би дакле са собом нови дијалекат који би био другојачи од
онога што се налази у Дакији. Најзад Г. Мариенеску допушта да међу
оним Дакорумунима који су се, прогнати од Гота под Аурелианом, по-
вратили у Мезију (*Dacia Aureliana*) многи после умирења варвара вра-
тили у Дакију, где су потражили своје куће, имање и породице.

На крају књиге под насловом „Из старе географије“ (стр. 43—51)
говори се о Илирику и његовим деловима, даље, наведене су и одре-
ђене реке и језера у Илирику, планине, вароши и народи.

Тих. Р. Ђорђевић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Заједничко школовање мушке и женске деце. — Савез Немачких Женских Друштвава упутио је немачким владама једну окружницу, у којој моли, да се девојчице примају у више и средње мушке школе. У сироводном писму уз ову молбу наводи се читав низ напомена о стању коедукације у другим земљама. У Савезним Државама налазимо највише распрострањено заједничко васпитање мушке и женске деце¹. У елементарним школама потпуно је заведена заједничка настава, а већим делом и у Grammar- and High-Schools. Број градова са заједничком наставом износи 628, подвојену наставу напротив има само 41 град и од њих су опет само у 13 развојени сви ступњи, у 15 су раздвојене High-Schools и у 22 Grammar-Schools. Један американски школски човек овако суди о заједничкој школи: „Моје искуство учи, да је заједничко васпитање најбоље за хармонички развој оба рода. У смешаним разредима сваки род врши спасоносан утицај на онај други. Девојчице се диве мушком држању дечакову а дечаци женској осетљивости у девојчице. А „чему се диве дете, томе тежи младић а постиже човек“. Неупутним поступцима, који би се могли свидети код једнога рода, негодује се у мешовитој школи и они се не понављају. Тако је спасоносан утицај једнога рода на други. Добра дисциплина постиже се допуштањем слободнога развијања а не притиском. Владање над собом кључ је за успех у школи као и у животу. Заједничко васпитање изискује владање над собом. Укратко речено: заједничко је васпитање најбоље, јер је најприродније; оно даје свакоме роду једнаке могућности, оно негује у сваком оно што је најбоље. Оно изискује владање над собом, оно допушта хармоничније развијање“. У Швајцарској је коедукација изведена од чести, у Холандској у вишим школама свих 11 провинција заједничко је васпитање, изузимајући неколико католичких васпитних завода. У Данској је сада заједничка настава за дечаке и девојчице знатно се раширила по приватним и комуналним школама; од 32 комуналне и 60 приватних реалака, које имају права као и државне школе и које су у главном школе за дечаке, 25 одн. 53 имају и девојчица, а од 35 женских школа с тим правом

¹ Види Dr. Carl Grundscheid, Coeducation in den Vereinigten Staaten von Nord-America. Berlin, Weidmann, 1906. — Извештај и програм једне такве школе у Немачкој имамо у књизи: Hermann Hoffmann, Gemeinsame Erziehung von Knaben und Mädchen. Programm des Landerziehungsheim Laubegast, Berlin, Gördes & Htödel.

4 имају и дечака. Шведска, Норвешка и Финска делимично су с успехом увеле заједничку наставу. У Великој Британији елементарна је настава у Шотској скоро свуда мешовита а у Инглеској и Велсу у већини, у Ирској омет скоро свуда подвојена. Од 6209 виших школа у Инглеској било је 1897. године 1078 мешовитих школа. О заједничкој настави у Италији пише Ренцо Фурлано: „Ја сам многе учитеље, који су заједнички учили мушку и женску децу, распитивао за непријатности, од којих се неки боје као последице мешовите школе, па ми ни један није ништа казао о том. Ја нисам ни чуо, да се у нашим многобројним мешовитим школама ко тужи на оно зло, кога се тако јако боје противници новог система“.

У допуну овоме, што смо узели из немачког часописа „Deutsches Frühling“, 1907, бр. 1 (стр. 44—45), да додамо мишљење још једнога немачкога школског човека.

Под насловом „Ein Wort zur Gemeinschaftserziehung“ у 3. броју истога часописа (стр. 148—199) А. Залтен (A. von Salten) вели у главном ово:

Заједничко васпитање деце у Немачкој имамо у селима и малим градовима у народним школама, поред одвојених мушких и женских школа. Тек у великој школи омет седе заједно младићи и девојке. У другим је земљама другачије. Тамо је за времена постављено питање: Треба ли одселивање мушких школа од женских оставити и даље или га укинути? Ово спорно питање има, као обично, две стране, теориску и практичну. Мишљења у овом питању се разилазе; али у борби за једно или друго мишљење треба ствар испитивати од случаја до случаја а не на питање одговорити кратко: да или не. Једини практични случај, који треба узети у обзир а који се на жалост често предвиђа, јесте тај, да девојка уопште за време година развијања, дакле око 12.—16. године, знатно надмашује дечака по дару схватања, подобности прилагођавања и још у другом чем. Ну дечак може то да надокнади у кратком времену и да духовно и телесно надкрили женски род.

Ми смо за завођене заједничкога васпитања по народним, средњим и великим школама. Успеси, који су се добили нарочито у Америци, Инглеској и Норвешкој и које показују и немачки покушаји у Баденској, Виртембершкој и Олденбургу, управо су докази за то, да свиће ново време, у ком мора нестати старих начелних двоумица.

Што се озбиљно узима с неке стране, да се у селима дешавају „извесни случајеви“, сасвим је тесногрудо и кратковидо кривити за то школу и нарочито заједничко васпитање. Кад би се одједном у сеоским школама одвојили мушкарци од женских, можемо бити сигурни, да ће се ти „случаји“ пре умножити а не умањити. За то нам дају доказа искуства из великих градова.

Школа може, а томе пре свега и тежи заједничка школа, само подићи морално гледиште код ученика, и то не само тиме, што ће се дечади подстицати, да не допусте да их девојке баде у засенак и тако ће се понашати, да им владање не служи на срамоту.

И искуство из Немачке говори за заједнички рад. Имамо од искусних школских људи толико много повољних извештаја о заједничком васпитању, да слободно можемо унети заједничко васпитање и у средње школе, и ту можда пре но што је у народним школама. Треба само пазити, да заједнички раде мушке и женске наставничке снаге. Сем тога, према садашњем немачком школском систему, најподеснија средња школа за женскиње била би реална гимназија. Реалистичка средња школа, тј. школа којој је задаћа давање практичнога знања, за женско је образовање најзгоднија већ и због обзира на позиве, којих се женскиње лађа.

Старање је државе до сада било једнострано; она је само дечка сматрала као пуноправна за средње школе. Да се испуни ова празнина у управном систему, дала је повода практична потреба, а никако само женски покрет, као што то многи мисле. Привредне прилике немачкога народа са гвозденом су потребитошћу тражиле женску школу за више образовање и полагано, готово несвесно довеле су до заједничке школе.

Ми у овој тежњи видимо културни напредак и за Немачку желимо заједничко васпитање од дечијега забавишта па до велике школе. —

На завршетку још неколико података о женскињу у средњим школама у Немачкој, наведених у поменутом часопису (св. 3., стр. 176).

У Баденској се последње школске године број девојчица, које иду заједно са мушкарцима у гимназију, попео од 53 на 84; од 16 гимназија у тој земљи само Карлсруе нема ученица, јер девојчице у престоници баденској имају у женској гимназији своју, врло омилјену школу. Ова женска гимназија састављена је са вишом женском школом и у њој је било 108 ученица. Неке су гимназије у последњој школској години отвориле своја врата женској младежи; тако је једна гимназија у Фрајбургу имала 8, у Лару 6 а у Таубербишофсхајму 3 ученице; у Офенбургу и Констанцу њихов је број знатно порастао, а у Хајделбергу се удвојно на 12; на челу гимназијама са женском делом иде гимназија у Манхајму са 28 ученица поред 563 ученика. Исто тако број девојака у заводима са наставним планом реалне гимназије дошао је до 63; и од њих већина (22) долази на Манхајм. Нарочито знатно увећање имамо и у вишим реалкама и реалкама, у којима је број ученица од 711 порастао на 804. Једва у пола тучета од 39 реалака у Баденској иду још само мушка деца. Потпуна реалка у Хајделбергу последње је године примила 28 ученица. Нарочито кћери из грађанскога staleжа и чиновничке иду у ове школе, тако да на пример реалке у Келу, Емедингену, Ахерну и Еглингену имају 68, 65, 61 и 59 ученица. У Манхајму као нарочито одељење више женске школе има женска реалка.

*

О реформи виших девојачких школа у Немачкој држала је у Берлину недавно једно предавање Марија Лишневска. Она је од прилике казала ово. Поред свих промена још кроз цео 19. век на жену се гледа само као биће свога рода, те је с тога она осуђена на духовну несамосталност. Пруска држава узима на се школе за мушку децу, за будуће државне чиновнике; само пола милиона троши на образовање женске деце а око 15 милиона за више мушке школе. Године 1888. основано је друштво Реформа, доцније друштво „Frauenbildung — Frauenstudium“, које је ставило себи у задатак, да ради на стварању позива за женске на основи научне студије. Подношене су петиције, најпре без успеха. Ну поступно ова мисао продира. У Карлсруу, Берлину и Лајпцигу уређују се први гимназиски курсови за женске. Универзитети се отварају учитељицама и 1896. испитане су прве абитуријенткиње. Године 1901. Баденска даје женскињу приступ на своје универзитете, а од 1899. пушта се женскиње на медицинске, фармациске и зубно-лекарске испите. Четрнаест гимназија и седамнаест гимназиских курсова има до сада у Немачкој. У Баденској, Виртембершкој, Олденбуршкој, Саксен-Мајнингену а тако и у Ветинској гимназији у Дрезди примају се и девојчице у мушке гимназије, и nigде се није показало ништа рђаво. Ипак Пруска и Баварска не ступају у друштво. Тражење заједничкога васпитања мушке и женске деце заступају савез напредних женских друштава и друштво пруских учитељица народних школа. Сад саставља пруска влада план за реформу. Он

не зна за мисао о заједничком васпитању и иначе само мало испуњава наде, које су на њ полагане. На место више девојачке школе долази десетогодишње посећивање лицеја, који задржава литерарно-естетички карактер девојачке школе, и ако је унесена и математика. У већим градовима су још четворогодишњи виши лицеји, који имају делом хуманистички карактер а делом карактер више реалке. У две последње године лицеја латински курсеви по слободном избору чиниће припрему за хуманистички виши лицеј. Ну виши лицеји нису равноправни са вишим мушким школама. Најгора замерка, коју треба учинити овом плану, јесте та, што он веже за школску клупу девојке до двадесете године. Најбољи пут, да се уклоне све препреке ступању женскиња у више позиве, јесте пут борбе за увођење заједничкога васпитања мушке и женске деце.

(Deutscher Frühling, 1903, бр. 3, стр. 174—175).

*

За реформну средњу школу у Виртембершкој. Од 1900. године увећан је у Немачкој број средњих школа, које су уређене према познатом наставном плану гимназија у Алтони и Франкфурту. Све немачке државе, у колико воде самосталну школску политику, имају тих школа. Само су се две земље опирале: Баварска и Виртембершка. У најновије доба и у Баварској прокрчен је пут, Нириберг је подигао једну реформну школу. Сад је остала само Виртембершка, јер овамо се не може рачунати штутгартска женска гимназија, која је истина примила франкфуртски наставни план. У једном виртембершком листу вели се: „Хоће ли наша земља моћи да се трајно издвоји од тако јакога покрета? Ја се хвалим, да сам такође, пријатељ класичноме образовању, чијем неговању имам захвалити за многи леп час. Али не уз пркос тому већ баш због тога желим и мојој земљи да учествује у напретку“. Ово учествовање било би најпре скромно. Предлаже се само једна реформна реална гимназија, тј. онај део франкфуртске реформе, коме чак и чувени Оскар Јегер, познати представник гимназије, „указује своју симпатију“, и за који и сам Др. П. Кауер, најдуховитији борац против реформних школа, вели, да је „једна кроз здрава мисао“. Могло би се, на пример, понајпре олакшати реалној гимназији, што би се од ње одвојило један део разреда и на тој основи одоздо на више додавали поступно реформни разреди; или би се они спојили са којом од реалка, или у неком крају Штутгарта подићи нову средњу школу на начелима франкфуртске реформне школе. Ту би се вене добре стране, и финансијске, показале у пуној снази. А кад престоница отвори једну улицу новој школи, поћи ће за њом и остали градови.

(Deutscher Frühling, 1907, бр. 3, стр. 175).

*

Нову мушку средњу школу без латинскога језика у најнижем ступњу намерава да отвори немачки град Магдебург. Из извештаја, који је општинском одбору поднела општинска управа, узимамо једно место, које показује, како се жели водити рачуна о потребама садашњости.

„Характеристично је у реформним школама то, што у њима латински почиње тек у четвртом разреду. Тиме се ствара један најнижи ступањ без латинскога језика за све средње мушке школе у граду. Од четвртога разреда настаје рачвање: реалке воде своје ученике без латинског до шестог разреда (реалке), односно до деветог разреда (више реалке); школе са латинским на против уче своје штомце још

даље две године у четвртог и петом разреду по истом наставном плану. Затим, у шестом разреду код чисто гимназијске гране (реформна гимназија) долази грчки а код реално-гимназијске (реформна реална гимназија) енглески језик. При том и једна и друга воде своје ученике истој крајњој мети, као и школе старог стиља што њима одговарају, хуманистичка гимназија и реална гимназија, које иду свака својим путем почевши од првог разреда.

Вредност нове школске организације јасна је. — Пошто су дечади добили основну наставу (трогодишњу), пошто су дакле у Магдебургу свршили приправну школу или нижи течај грађанске школе, родитељима још није потребно да се одлучују, у коју врсту средње школе треба да пошаљу своју децу. Тек по свршетку најнижег течаја без латинског језика (опет од три године) настаје за њих питање, да ли држе за подесицију реалку или латинску школу. Ако се одлуче за ову последњу, имају опет две године времена, да испитају, да ли је за њихову децу згодније даље образовање у реформној гимназији или реформној реалној гимназији. Ова могућност, да се избор школе одложи, док се не увиде подобности и наклоности дечакове, јесте један благослов, јер се тиме родитељима и синовима уштеди нека брига и разочарење.

У васпитном погледу реформне школе вреде и због тога, што браћа и сестре не морају тако рано — у неким приликама тек после 8 школских година — поћи другим путем у васпитању, без обзира на то, да ли ће се доцније латити научног, индустријског, трговачког или неког сличног, више практичног позива. Овоме моменту свакојако не сме се одрећи и неки социјални значај⁴.

(Deutscher Frühling, 1907, бр. 1, стр. 45).

*

Једнолика школа (Einheitsschule) и њени противници. — Средње школе, нарочито гимназије, биле су у току последњих година изложене многобројним нападима. За и против хуманистичког образовања расправљано је са позване и непозване стране. Питање о средњешколским образовању није никако скинуто с дневног реда.

Пре недавног времена објавио је д-р Ханс Клајнпетер један спис¹, у ком је покушао да изради нову организацију средње наставе на савременој основи. Он предлаже, да се укину све гимназије, реалке и грађанске школе, па да се на њихово место оснује једна једнолика средња школа са пет разреда, на коју треба да се наставе трогодишње припремне школе за академску студију. Све техничке, трговачке, пољопривредне и шумарске школе треба да се настављају на ову једнолику школу (Einheitsschule), тако да се тиме омогући стручна научна припрема за праву студију а тиме и уштеда у времену и снази.

По схватању Клајнпетерову идеал општег образовања, какав нарочито има пред собом гимназија, не одговара више промененим приликама. Формално образовање није потребно барем за техничаре и медицинаре. Уопште његова вредност не одговара утрошеном времену и труду. Литерарно-естетичко образовање, које даје не само настава грчког језика већ уопште на-

¹ D-r Hans Kleinpeter, *Mittelschule und Gegenwart*. Entwurf einer neuen Organisation des mittleren Unterrichtes auf zeitgemässer Grundlage von — —. Wien und Leipzig 1906. Carl Fromme, 8°, стр. VIII, 100.

става туђих језука, није лозинка 19. и 20. века. Грчки долази у обзир уопште само за историка.

Ова разлагања Клајнпетерова подвргао је проф. Јозеф Франк у часопису „Pädagogische Studien“ исцрпној критици, која поглавито удара на утилитаризам и еудемонизам Клајнпетерова гледишта поред његових одлука у појединим питањима. Франк пише једностраност и кратковидост оних, код којих вреди само оно, што се може бројити и мерити, а који поричу право на екзистенцију свему, што не служи практичним сврхама и што се не може рукама ухватити. Он истиче потребу, да се пропраћа ток развика човечанства у његовим појединим фазама, да се садашњост и њене задаће схватају из прошлости и да се духови ранијих времена ослушкују у њиховоме тражењу истине. А баш се гимназија стара, да прокочи пута философском схватању света и без умље бављење о класичној старини може дати вредно учество за мисаоно схватање живота. Свакако се мора одбацити то, што се код свега, чему школа учи, одмах поставља питање о тренутном ефекту корисности. Без вредности је само оно што се није разумело. Треба избегавати шаблонување и униформовање духова и превремено одлучивање за неки позив. Такво сувишно хитање донела би Клајнпетерова једноставна школа, јер би ученику већ при свршетку те школе морало бити јасно, у коју специјалну школу треба да оде. А доцније мењање школе било би врло тешко због тачног стручнога карактера специјалних школа.

(Deutscher Frühling, 1907, бр. 4, стр. 228—229).

*

Савез за материнску заштиту у Немачкој изнео је у корист ваобрачне деце, према једном предавању Д-р Отмара Шнанса, ове предлоге: „Скуп тражи: 1. принципијелну правну једнакост ваобрачнога детета са брачним дететом, нарочито у праву наслеђа. Напротив право васпитања треба да припада матери, одн. по налогу и једног и другог од родитеља. Према томе потребно је нарочито: 2. да се трошкови за васпитање ваобрачнога детета поделе према привредном стању обе половине. Садашње давање издржавања је веома мало; 3. да се садашњи закони о старању и васпитању измене у смислу стручних захтева, који се на то односе; 4. проширено нарочито старатељство за ваобрачну децу“.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**

Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА